

DANMARKS STATISTIK

STATISTISKE MEDDELELSER

FJERDE RÆKKE TREDIVTE BIND

FØRSTE HÆFTE

COMMUNICATIONS STATISTIQUES 4me SÉRIE TOME 30 1me LIVRAISON

PRODUKTIONSSTATISTIK

(HAANDVÆRKS- OG INDUSTRITÆLLINGEN 1906)

I

NÆRINGSMIDDELINDUSTRIEN M. V.

STATISTIQUE DE LA PRODUCTION INDUSTRIELLE

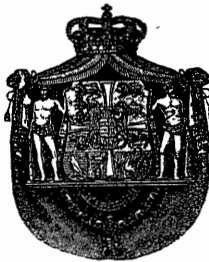
(RECENSEMENT INDUSTRIEL 1906)

I

INDUSTRIE DES ALIMENTS ETC.

UDGIVET AF STATENS STATISTISKE BUREAU

PUBLIÉ PAR LE BUREAU DE STATISTIQUE DE L'ÉTAT

KØBENHAVN

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

1909

Forord.

I Forbindelse med Haandværks- og Industritællingen den 12. Juni 1906 blev der ved Hjælp af dertil udarbejdede særlige Spørgeskemaer tilvejebragt Oplysninger fra de forskellige Industrier om de producerede Varers Art, Mængde og Salgsværdi samt om de i Virksomheden benyttede Arbejdsmaskiner m. v. Medens de almindelige Data vedrørende Virksomhedernes Art, Personel, Maskinstyrke m. v. omfattede samtlige industrielle Virksomheder, fandt man derimod at kunne fastslaa en snævrere Begrænsning for de Virksomheder, hvorfra der indhentes de mere specielle Oplysninger om Produktionen m. v. Som Hovedregel holdt man sig her til de Virksomheder, der vare undergivne Fabriktilsyn, men for enkelte Fag, med Hensyn til hvilke det var af særlig Interesse ogsaa at faa de mindste Virksomheder repræsenterede i Undersøgelsen, udvidede man denne til samtlige Virksomheder i hele Landet eller inden for en begrænset Del af Landet (i Almindelighed Hovedstaden samt saavel Købstæder som Landdistrikter i eet eller to Amter).

Spørgeskemaerne, der med Bistand af Direktoratet for Arbejds- og Fabriktilsynet vare affattede i noget over 40 forskellige Formuleringer og i Henhold til § 3 i Loven af 26. Januar 1906 blev godkendte af Indenrigsministeriet, gav i Almindelighed Oplysninger vedrørende Produktionen m. v. i det nærmest forud for Tællingen liggende Regnskabsaar. Da de almindelige Data, der indsamledes fra samtlige Virksomheder (om disses Størrelse, Personel, Maskinkraft osv.), angaa selve Tællingstidspunktet (12. Juni 1906), er det klart, at en egentlig Samarbejdet af de to Rækker af Oplysninger ikke har kunnet foretages. Ved Fremstillingen af Produktionsstatistikens Resultater har man derfor ogsaa i Almindelighed kun medtaget saa meget af de almindelige Data, som er nødvendigt til Orientering og til Bedømmelse af Specialoplysningernes relative Omfang. Til Oplysningerne

om de anvendte Maskiner og om Personnellets Fordeling efter Arbejds-specialitet m. v. har man undertiden knyttet en kortfattet Beskrivelse af Fabrikationsprocessen. Ved Affattelsen af disse Bemærkninger, der dog i Almindelighed ikke række ud over det, der maa anses nødvendigt til Forstaaelse af Tallene, har man haft sagkyndig teknisk Assistance.

Medens Haandværks- og Industritællingens almindelige Resultater foreligge samlede i et enkelt Bind (Statistisk Tabelværk, 5. Række, Litra A Nr. 7), har man anset det for hensigtsmæssigt at udgive de specielle Produktionsoplysninger i en Række særskilte Hæfter, hvert omfattende en Gruppe af beslægtede eller systematisk set samhørende Fag. Nærværende Hæfte, der i det væsentlige gør Rede for de industrielle Erhverv, der kunne henføres under Fællesbetegnelsen: Næringsmiddelindustrien, vil saaledes — efterhaanden som den omfattende statistiske Bearbejdelse bringes til Afslutning — blive efterfulgt af lignende monografiske Behandlinger af Tekstilindustrien, Beklædningsindustrien og Læderindustrien, Bygningsindustrien m. v., Sten-, Ler- og Glasindustrien, Metalindustrien, den teknisk-kemiske Industri samt Papirindustrien og den grafiske Industri.

Statens Statistiske Bureau i Januar 1909.

MICHAEL KOEFOED.

Adolph Jensen.

Indhold.

	Side
1. Indledende Bemærkninger	7
2. Møller	9
3. Sukkerfabrikker og Sukkerraffinaderier	28
4. Chokolade- og Sukkervarefabrikker, Biskuitfabrikker	31
5. Kaffebrænderier	34
6. Kaffesurrogatfabrikker	35
7. Slagterier m. v.	35
8. Konserver- og Frugtvinfabrikker	42
9. Mejerier	43
10. Margarinefabrikker	58
11. Mineralvandsfabrikker	58
12. Ølbryggerier og Maltgørerier	62
13. Brændevinsbrænderier	70
14. Eddike- og Sennepsfabrikker	72
15. Tobaks- og Cigarfabrikker	73
16. Salt- (og Kokes-) værker	80

1. Indledende Bemærkninger.

Ved Haandværks- og Industritællingen den 12. Juni 1906 blev der i Danmark talt lidt over 85000 Virksomheder med et samlet Personel paa ca. 317000, hvoraf godt 208000 vare egentlig industrielle Arbejdere.¹⁾ Antallet af Virksomheder, der anvendte mekanisk Kraft (bortset fra Vind- og Vandkraft), udgjorde godt 6200, og Maskinernes samlede (effektive) Styrke er opgjort til over 125000 Hestes Kraft.

De 85000 Virksomheder har man, efter deres Art, inddelt i 11 Hovedgrupper, omfattende i alt 249 forskellige Erhverv, jfr. den systematiske Erhvervsfortegnelse i Statistisk Tabelværk, 5. Række, Litra A Nr. 7, Side 374 ff. Af de 11 Hovedgrupper omhandler nærværende Hæfte i det væsentlige Gruppe I, «Tilvirkning af Næringsmidler og andre Fortæringsgenstande» (Erhvervsnumrene 1—36). Under denne Gruppe er henført 12096 Virksomheder med et samlet Personel af 55445 Personer, hvoraf 33227 vare egentlige Arbejdere. Antallet af Virksomheder, der benyttede mekanisk Bevægkraft (bortset fra Vind- og Vandkraft), var 2443, og Maskinernes samlede Hestekraft 35422 (Reservemaskiner ikke medregnede). Af samtlige industrielle Virksomheder omfattede Næringsmiddelindustrien altsaa 14,2 pCt., dens Personel udgjorde 17,5 pCt. af det hele industrielle Personel, Arbejdertallet 15,9 pCt. af Helheden; af alle industrielle Virksomheder med mekanisk Bevægkraft henhørte 39,2 pCt. til Næringsmiddelindustrien, og af den hele Maskinstyrke raadede den over 28,2 pCt.

¹⁾ Det samlede Personel er ved Bearbejdelsen delt i følgende 4 Grupper:

1) Personer i overordnede Stillinger (derunder ogsaa Indehaveren eller Indehaverne selv), Direktører, Forretningsførere o. l.; 2) Tilsynshavende og Forvaltere samt Kontor- og Butikspersonale, som ikke tillige deltog i det industrielle Arbejde; 3) Bude, Kuske og andet lignende underordnet Personale; 4) de egentlig industrielle Arbejdere og Arbejdersker.

I nedenstaaende Tabel 1 er anført de vigtigste statistiske Hoveddata for hvert af de 36 Erhvervsnumre, der ere henførte under Næringsmiddelindustrien:

Tabel 1.

Løbe-Nr.	Gruppe I. Tilvirkning af Næringsmidler og andre Fortæringsgenstande.	Antal Virksomheder	Samlet Personel	Heraf egentl. industrielle Arbejdere	Antal Virksomheder med mekanisk Bøvevægt ^{1, 2)}	Maskinernes Hestekraft ²⁾
1	Møller	2636	5962	2441	100	4603
2	Knusning af Oliekager	77	130	114	76	503
3	Bagerier og Brødfabrikker	2582	9522	4042	222	1092
4	Kiks- og Biskuitfabrikker	11	224	177	6	49
5	Konditorier	307	1097	430	4	9
6	Sukkerfabrikker	25	644	483	24	3694
7	Sukkerraffinaderier	4	578	536	4	828
8	Chokolade- og Sukkervarefabrikker	93	1385	1022	21	656
9	Kaffebrænderier	95	289	156	80	478
10	Kaffesurrogatfabrikker	22	342	296	21	193
11	Krydderistøderier	6	34	25	6	35
12	Sennepsfabrikker	13	70	31	12	49
13	Stivelsefabrikker (Kartoffelmelsfabr.)	2	8	"	2	50
14	Slagterier og Pølsefabrikker	3433	7818	3390	175	2287
15	Tarmrenserier	19	272	224	5	76
16	Talgsmelterier	7	49	32	3	25
17	Røgerier og Salterier	140	539	377	2	29
18	Konserverfabrikker	25	449	309	14	127
19	Tilvirkn. af diætetiske Næringsmidler	1	16	9	1	3
20	Mejerier	1353	7899	4889	1324	8120
21	Ostefabrikker	13	78	56	9	34
22	Smørpakerier	6	470	413	5	42
23	Margarinefabrikker	16	813	595	16	1234
24	Ægpræserveringsanstalter	28	487	467	"	"
25	Vandværker	51	338	239	32	2755
26	Tilvirkning af kunstig Is	4	27	19	4	390
27	Mineralvandsfabrikker	131	771	462	26	80
28	Essensfabrikker	3	18	8	"	"
29	Maltgørier	132	233	101	8	78
30	Ølbryggerier	342	4804	3303	131	6086
31	Ølftapningsanstalter	8	804	632	4	331
32	Brændeovnsbrænderier, Destillationsanstalter, Gærfabrikker	52	894	607	36	1013
33	Frugtvinfabrikker	8	72	56	1	8
34	Eddikefabrikker	14	64	31	5	19
35	Saltraffinaderier	12	204	155	9	119
36	Tobaks- og Cigarfabrikker	425	8041	7100	55	377
	Tilsammen	12096	55445	33227	2443	35422

¹⁾ Bortset fra Vind- og Vandkraft. ²⁾ Reservemaskiner ikke medregnede.

Af de 12096 Virksomheder, der taltes under Næringsmiddelindustrien, blev de 2224 (med et Personel af 7034 Mennesker) drevne som Bierhverv til anden Virksomhed (jfr. nærmere det foran nævnte Tabelværk, Side 180). Af samtlige Virksomheder vare de 4461 saadanne, hvor Indehaveren arbejdede alene uden Medhjælper (for største Delen Slagtere og Møllere paa Landet), medens 6906 Virksomheder havde 1—5 Arbejdere hver, 517 havde 6—20 Arbejdere, 175 havde 21—100 og 37 havde over 100 Arbejdere hver (jfr. nærmere Tabelværket Side 38—39).

Med Hensyn til Virksomhedernes Beliggenhed i de forskellige Dele af Landet, Arten af den benyttede mekaniske Bevægkraft, Virksomheder, der drives af Aktie- og Andelsselskaber, Personellets Stilling i Erhvervet, Arbejdernes Fordeling efter Køn, Alder og ægteskabelig Stilling m. v. skal man henvise til de derom i Tabelværket meddelte udførlige Oplysninger.

I den følgende Redegørelse for Produktionens Omfang og Salgsverdi, Benyttelsen af Arbejdsmaskiner m. v. i de væsentligste Fag inden for Næringsmiddelindustrien har man i flere Tilfælde fundet det hensigtsmæssigt at samle beslægtede Fag i særlige Grupper. Et enkelt af de i foranstaaende tabellariske Oversigt anførte Erhvervsnumre, nemlig Vandværkerne (Drikkevandsforsyning), vil først blive omtalt i et følgende Hæfte, hvor Vandværkerne ville blive behandlet i Forbindelse med Gasværker, med hvilke de ofte driftsmæssig høre sammen.

2. Møller.

Antallet af Møller blev ved Haandværks- og Industritællingen i 1906 opgjort til 2636; det samlede ved disse beskæftigede Personel var 5962, hvoraf de 2441 vare egentlig industrielle Arbejdere. Ser man bort fra en enkelt Mølle, der ikke havde mekanisk Kraft, giver omstaaende Tabel 2 (Side 10) Oplysning om Arten af Bevægkraften for de øvrige 2635 Møller. De summariske Tal for 1897 ere vedføjede.

I Forhold til Hartkornet er Antallet af Møller gennemgaaende størst i Nord- og Vestjylland. Saaledes findes her henholds-

Tabel 2.

	1906					1897
	Antal Møller, der som Bevægkraft havde					Antal Møller
	Vind	Vand	Vind og Vand	anden mekanisk Kraft som Hovedkraft*)	Til-sammen	
Hovedstaden**)	5	"	"	15	20	19
Provinsbyerne	106	7	"	51	164	157
Landdistrikterne i:						
Københavns Amt	64	13	4	2	83	90
Frederiksborg —	71	4	2	4	81	76
Holbæk —	129	4	2	6	141	140
Sorø —	101	3	8	2	114	126
Præste —	131	2	6	1	140	145
Bornholms —	50	"	"	"	50	56
Maribo —	103	"	"	5	108	119
Svendborg —	102	22	14	"	138	145
Odense —	105	16	20	2	143	159
Øernes Landdistrikter...	856	64	56	22	998	1056
Vejle Amt	101	43	10	4	158	179
Aarhus —	133	59	5	4	201	219
Randers —	83	39	15	1	138	148
Aalborg —	126	34	6	"	166	169
Hjørring —	186	24	13	"	223	248
Thisted —	126	5	1	"	132	157
Viborg —	109	49	6	1	165	193
Ringkøbing —	108	44	1	2	155	188
Ribe —	82	31	2	"	115	127
Jyllands Landdistrikter..	1054	328	59	12	1453	1628
Landdistrikterne i alt	1910	392	115	34	2451	2684
Hele Landet...	2021	399	115	100	2635	2860

*) Herunder er opført 19 Møller, der foruden anden mekanisk Kraft yderligere havde Vind (11) eller Vand (8).

**) København og Frederiksborg tilsammen.

vis 11 og 9 Møller pr. 1000 Tdr. Hartkorn, i Hjørring Amt endogsaa 14; i Østjylland ere de tilsvarende Tal 6 à 7 og paa Øerne kun 4 à 6 Møller pr. 1000 Tdr. Hartkorn. Af de 2635 Møller havde 2147 Vindkraft (heraf 115 i Forbindelse

med Vand og 11 som Særkraft til anden mekanisk Kraft¹⁾. Vand benyttedes af 522 Møller (heraf 115 i Forbindelse med Vind og 8 som Særkraft til anden mekanisk Kraft), og 100 Møller havde anden mekanisk Kraft som Hovedkraft. Man vil se, at Vand spiller en ret ringe Rolle som Drivkraft her i Landet. Vandløbenes ringe Vandmængde i Forbindelse med den ubetydelige Strømhastighed, der er en Følge af de jævne Terrænforhold, gør dem lidet egnede til at træde i Industriens Tjeneste. Der findes saaledes slet ingen Vandmøller paa Lolland-Falster og Bornholm og meget faa paa Sjælland; forholdsvis mange er der derimod i de østjydske Amter. Fra Silkeborg til Randers ligger saaledes omkring Gudenaen alene ca. 20 Vandmøller, og lige saa mange findes i Egnen mellem Aarhus og Skanderborg; i den nærmeste Omegn af Horsens findes der 16 Vandmøller og ved Vejle et lignende Antal.

Siden 1897 er Antallet af Møller her i Landet formindsket med 225. Denne Nedgang staar i Forbindelse med den stigende Anvendelse af Husmøller og Vindmotorer paa Landet samt den stærkt forøgede Indførsel af fremmede Møllerprodukter. Formindskelsen er størst i de Amter, hvor der findes forholdsvis flest Møller, altsaa i det nordlige og vestlige Jylland. Det er kun de Møller, der benyttede Vind eller Vand, der er gaaet tilbage i Antal; derimod er Antallet af Møller med anden mekanisk Kraft som Hovedkraft steget fra 82 til 100; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Antal Møller, der som Bevægkraft benyttede		
	Vind	Vand	anden mekanisk Kraft som Hovedkraft
1906	2147	522	100
1897	2326	654	82

Medens der d. 12. Juni 1906 blev talt 2635 Møller med mekanisk Kraft her i Landet, modtog man kun for 2563 Møller de samtidig med Industritællingens Afholdelse indsamlede Oplysnin-

¹⁾ Hvor der i en Virksomhed under regelmæssig Drift ved Siden af Hovedkraften (Hovedmaskinerne) anvendes Bevægkraft af anden Art end denne, har man benyttet Betegnelsen Særkraft (Særmaskiner). Maskiner, som ikke anvendes ved regelmæssig Drift, betegnes som Reservemaskiner.

ger om Produktion m. v. i Aaret 1905. Til nærmere Sammenligning anføres her for Landets Hoveddele Resultaterne af de to Opgørelser med Hensyn til Antallet af Møller og det her beskæftigede Antal Arbejdere (Kuske o. l. medregnede).

	12. Juni 1906		Oplysningerne om Produktion m. v. i 1905 vedrøre	
	Antal Møller	Antal Arbejdere	Antal Møller	Antal Arbejdere
Hovedstaden	20	210	19	205
Provinsbyerne	164	600	154	595
Landdistrikterne	2451	2375	2390	2493
Hele Landet	2635	3185	2563	3293

Det manglende Antal Møller er sikkert alle smaa Kundemøller, og i hvert Fald har man for samtlige større Handelsmøller modtaget det paagældende Skema i udfyldt Stand. Aarsagen til, at nærværende Opgørelse for Landdistrikterne har givet et Arbejdertal, der er over 100 større end Antallet d. 12. Juni 1906, er væsentlig den, at der ikke for de Møllers Vedkommende, der drives i Forbindelse med Bageri, er foretaget en tilstrækkelig skarp Udskillelse af det til Bageriet hørende Personale. Dette gælder i særlig Grad Kuskene, der ofte ere medregnede her, selv om de hovedsagelig vare beskæftigede ved Kørsel for Bageriet.

I omstaaende Tabel 3 anføres, særskilt for Landets Hoveddele og for Landdistrikterne amtsvis, en Oversigt over det paa de 2563 Møller beskæftigede Personale (bortset fra Indehavere, Tilsynshavende, Kontor- og Butikspersonale).

Af de 3293 her beskæftigede Personer vare 2134 egentlige Mølleriarbejdere, 509 vare Kuske, der ogsaa deltog i Arbejdet paa Møllen, medens de øvrige 650 udelukkende vare beskæftigede ved Kørsel eller paa Lager og Pakhus.

Paa Øerne (undtagen Bornholm) og i Østjylland er der forholdsvis mange Kuske, idet det her er ret almindeligt, at Mølleren henter Kornet og atter bringer det tilbage i formalet Stand; en saadan mere regelmæssig Kørsel betyder en stor Besparelse i Tid og Ulejlighed i Sammenligning med tidligere, da Kunderne selv maatte sørge for at faa Kornet til Mølle; dertil kommer, at Mølleren i saa Fald bedre kan indrette Malingen efter Vindforholdene, naar

Tabel 3.

	Antal Møller	Egent- lige Mølleri- arbej- dere	Kuske, der ogsaa del- tage i Ar- bejdet paa Møllen	Andre Kuske samt Lager- og Pakhus- arbejdere	Til- sammen
Hovedstaden*)	19	101	2	102	205
Øernes Købstæder	97	247	31	125	403
Jyllands —	57	107	13	72	192
Provinsbyerne	154	354	44	197	595
Landdistrikterne i:					
København Amt.....	84	74	11	23	108
Frederiksborg —	77	65	17	19	101
Holbæk —	139	105	14	26	145
Sorø —	101	95	16	20	131
Præstø —	136	117	24	25	166
Bornholms —	49	41	3	4	48
Maribo —	107	73	27	19	119
Svendborg —	133	139	79	34	252
Odense —	141	135	76	44	255
Øernes Landdistrikter...	967	844	267	214	1325
Vejle Amt	153	150	39	33	222
Aarhus —	201	144	45	41	230
Randers —	134	109	45	28	182
Aalborg —	160	92	7	2	101
Hjørring —	221	85	4	2	91
Thisted —	127	37	10	"	47
Viborg —	163	77	21	10	108
Ringkøbing —	150	77	14	14	105
Ribe —	114	64	11	7	82
Jyllands Landdistrikter..	1423	835	196	137	1168
Landdistrikterne i alt	2390	1679	463	351	2493
Hele Landet...	2563	2134	509	650	3293

*) Ved Hovedstaden forstås her som overalt i det følgende København og Frederiksborg tilsammen.

han selv er raadig over Tidspunktet for Kornets Afhentning. Det er naturligvis fortrinsvis i Egne med mere tæt Bebyggelse, at Mølleren selv overtager Kørselen. Der findes saaledes forholdsvis faa Kuske i det vestlige og navnlig i det nordlige Jylland, hvor

man i størst Omfang har bevaret den gamle Skik selv at aflevere og hente sit Korn paa Møllen. Derimod findes der Kuske paa over tre Fjerdedele af de fynske Møller. Det her nævnte Forhold vil tydeligere fremgaa af nedenstaaende Oversigt, der for Landdistrikterne amtsvis indeholder Oplysninger om Antallet af Møller med Kuske, særskilt for Møller med og uden egentlige Mølleriarbejdere:

	Antal Møller:					
	Uden egentlige Mølleriarbejdere	Heraf med Kuske	Med egentlige Mølleriarbejdere	Heraf med Kuske	Samlet Antal Møller	Heraf med Kuske
Københavns Amt	30	8	54	20	84	28
Frederiksborg —	26	6	51	16	77	22
Holbæk —	55	14	84	19	139	33
Sorø —	30	6	71	23	101	29
Præstø —	50	10	86	28	136	38
Bornholms —	20	"	29	5	49	5
Maribo —	39	16	68	24	107	40
Svendborg —	34	17	99	82	133	99
Odense —	44	30	97	78	141	108
Vejle —	52	21	101	41	153	62
Aarhus —	78	29	123	41	201	70
Randers —	49	28	85	39	134	67
Aalborg —	78	2	82	8	160	10
Hjørring —	135	2	86	4	221	6
Thisted —	90	7	37	3	127	10
Viborg —	90	13	73	15	163	28
Ringkøbing —	74	6	76	17	150	23
Ribe —	60	3	54	15	114	18
Landdistrikterne	1034	218	1356	478	2390	696

For at kunne belyse Vindmøllernes Kraftydelse har man stillet Spørgsmaal om Vindfang og den anslaaede Hestekraft. Om Vindfanget foreligger der Oplysning for 1990 Vindmøller (jfr. omstaaende Tabel 4).

I Provinsbyerne og i Øernes Landdistrikter synes Møllernes Vindfang at gruppere sig omkring 32—33 Alen, i Jyllands Landdistrikter er Vindfanget gennemgaaende mindre, den almindeligste Størrelse er her 28—29 Alen. Forskellen i Vindfang mellem Møllerne i Købstæderne og i Øernes og Jyllands Landdistrikter vil tydeligere fremgaa af følgende Oversigt (Side 15 øverst):

Af 100 Møller havde et Vindfang af:

	under 28 Alen	28—31 Alen	32 Alen eller derover
Byerne.....	5	22	73
Øernes Landdistrikter.....	18	30	52
Jyllands Landdistrikter.....	40	43	17
Hele Landet...	29	36	35

Tabel 4.

	Antal Møller med et Vindfang af											Til- sam- men
	under 20 Alen	20—21 Alen	22—23 Alen	24—25 Alen	26—27 Alen	28—29 Alen	30—31 Alen	32—33 Alen	34—35 Alen	36—37 Alen	38—39 Alen	
Hovedstaden.....	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	2	4
Øernes Købstæder.....	"	"	2	2	1	4	7	16	10	15	8	65
Jyllands —.....	"	"	"	"	1	8	5	13	9	3	1	40
Provinsbyerne.....	"	"	2	2	2	12	12	29	19	18	9	105
Landdistrikterne i:												
Københavns Amt.....	2	2	2	2	5	7	6	20	6	4	4	60
Frederiksborg —.....	1	"	1	3	6	6	7	8	12	13	8	65
Holbæk —.....	1	1	4	7	12	12	16	29	20	15	3	120
Sorø —.....	4	5	5	4	7	8	18	25	14	5	"	95
Præstø —.....	5	6	9	10	6	23	15	29	9	13	5	130
Bornholms —.....	4	3	1	4	4	6	16	7	1	2	"	48
Maribo —.....	"	2	"	5	7	30	31	18	5	1	"	99
Svendborg —.....	"	"	3	"	2	8	21	35	25	8	"	102
Odense —.....	"	"	"	3	2	11	13	53	32	9	2	125
Øernes Landdistrikter...	17	19	25	38	51	111	143	224	124	70	22	844
Vejle Amt.....	1	"	"	2	4	15	35	26	16	5	"	104
Aarhus —.....	1	2	2	4	18	42	31	19	6	2	"	127
Randers —.....	5	1	2	2	3	8	31	31	8	2	"	93
Aalborg —.....	1	2	10	14	23	39	18	8	1	"	"	116
Hjørring —.....	7	16	26	42	52	37	11	1	"	"	"	192
Thisted —.....	2	11	11	45	27	18	2	4	"	"	"	120
Viborg —.....	5	2	3	13	14	40	21	9	2	1	"	110
Ringkøbing —.....	2	"	2	6	17	44	18	10	"	"	"	99
Ribe —.....	1	1	5	1	5	18	22	17	6	"	"	76
Jyllands Landdistrikter..	25	35	61	129	163	261	189	125	39	10	"	1037
Landdistrikterne i alt	42	54	86	167	214	372	332	349	163	80	22	1881
Hele Landet ..	42	54	88	169	216	384	344	378	184	98	33	1990

Medens omtrent tre Fjerdedele af Vindmøllerne i Byerne havde et Vindfang af 32 Alen eller derover, var dette i Øernes Landdistrikter kun Tilfældet med godt Halvdelen og i Jyllands Landdistrikter ikke engang med en Femtedel. Da en Vindmøllers Produktionsevne er meget stærkt stigende med Vindfangets Størrelse, vil der, som naturligt er, bestaa en ret nøje Sammenhæng mellem denne og den Arbejdskraft, der udkræves til Møllens Pansning. Saaledes har eksempelvis i Jylland Møllerne i Vejle og Randers Amter gennemgaaende det største Vindfang, og i de samme Amter er Antallet af egentlige Mølleriarbejdere ogsaa forholdsvis størst (henholdsvis 98 og 81 pr. 100 Møller; jfr. Tabel 3 Side 13). Paa den anden Side have Møllerne i Hjørring og Thisted Amter saavel det mindste Vindfang som det mindste Antal Arbejdere (henholdsvis 38 og 29 egentlige Mølleriarbejdere pr. 100 Møller). Paa Øerne ere Vindmøllerne størst paa Fyn, mindst paa Lolland-Falster og Bornholm. Vindfanget vil dog ikke være noget fuldtud paalideligt Udtryk for en Vindmøllers Kraftydelse, da Vindforholdene kunne være ret forskellige i de forskellige Dele af Landet. Man har derfor ogsaa stillet Spørgsmaal om Vindmøllernes Hestekraft og har modtaget Oplysning herom fra 1150 af de 1990 Vindmøller, der opgav Vindfang. Angivelserne ere dog ret usikre. Saaledes er Møllens Hestekraft ikke altid blevet fastsat under Forudsætning af normal Vindstyrke, uden hvilket Angivelsen kan blive i høj Grad vildledende, og selv om Fastsættelsen er foregaaet paa Grundlag heraf, maa denne naturligvis blive rent skønsmæssig. Efter de foreliggende Oplysninger er den gennemsnitlige Hestekraft pr. Vindmølle i Byerne beregnet til 26, i Øernes Landdistrikter til 19, i Jyllands Landdistrikter til 16¹/₂ og for Landet som Helhed til 18¹). Hestekraften er naturligvis stigende med Vindfangets Størrelse; jfr. nedenstaaende Tal:

	Gennemsnitlig Hestekraft pr. Vindmølle med														
 Alen Vindfang														
	under 20	20—21	22—23	24—25	26—27	28—29	30—31	32—33	34—35	36—37					
Øernes Landdistrikter	6,0	6,8	10,0	10,2	12,8	17,2	18,5	21,2	22,8	26,8					
Jyllands	—	5,7	9,1	11,6	11,6	15,2	17,6	18,5	20,0	25,2					

¹) Beregner man paa Grundlag af de her foreliggende Oplysninger Hestekraften for det Antal Vindmøller, der blev optalt ved Haandværks- og Industritællingen den 12. Juni 1906, faar man ca. 37500 H. K.

Man vil se, at Hestekraften stiger betydelig stærkere end Vindfanget. Medens den gennemsnitlige Hestekraft for en Mølle med 20 Alens Vindfang er ca. 8, er den for en Mølle med 34 Alens Vindfang tre Gange saa stor. Medens Møllerne paa Øerne som Følge af det større Vindfang gennemsnitlig ere kraftigere end de jyske, synes det omvendte at være Tilfældet, naar man sammenligner Møller med samme Vindfang. Det ligger nær at sætte dette Forhold i Forbindelse med Forskelligheder i Vindforholdene.

Af egentlige Vindmotorer blev der optalt i alt 70, hvoraf 26 i Virksomheder, der ikke havde anden Drivkraft, medens Resten hovedsagelig vare knyttede til Vindmølle. Disse sidste vare gennemgaaende smaa, den hyppigst forekommende Størrelse for Vindrosen var 6 Alen i Gennemsnit. De selvstændige Vindmotorer vare betydelig større; 15—16 Alen var den almindeligste Størrelse, en enkelt naaede endog 35 Alen. —

374 Møller (360 Vindmøller og 14 Vandmøller) opgav at have Reservemaskiner¹⁾. Nedenstaaende Oversigt giver Oplysning om, hvorledes de 360 Vindmøller fordelte sig paa de forskellige Dele af Landet.

	Antal Vindmøller	Af 100 Vindmøller			Antal Vindmøller	Af 100 Vindmøller
	med Reserve- maskiner	havde Reserve- maskiner ²⁾			med Reserve- maskiner	havde Reserve- maskiner ²⁾
Hovedstaden	2	—	Vejle Amt		26	26
Øernes Købstæder	32	46	Aarhus —		11	9
Jyllands —	16	37	Randers —		5	7
Provinsbyerne	48	43	Aalborg —		15	13
Københavns Amt	19	32	Hjørring —		5	3
Frederiksborg —	22	34	Thisted —		3	3
Holbæk —	33	26	Viborg —		4	4
Sorø —	41	47	Ringkøbing —		10	10
Præste —	36	29	Ribe —		13	17
Bornholms —	6	13	Jyllands Landdistrikter		92	9
Maribo —	13	13	Landdistrikterne i alt . .		310	16
Svendborg —	26	28	Hele Landet		360	19
Odense —	22	20				
Øernes Landdistrikter	218	27				

¹⁾ D. 12. Juni 1906 blev Antallet af Møller med Reservemaskiner opgjort til 386 (369 Vindmøller og 17 Vandmøller).

²⁾ Ved Beregningen af de her meddelte relative Tal er der set bort fra de Vindmøller, der ogsaa havde Vandkraft, da kun et Par af disse Møller benyttede Reservemaskiner.

I Provinsbyerne havde over to Femtedele af de rene Vindmøller Reservemaskine, i Øernes Landdistrikter var det over en Fjerdedel, men i Jyllands Landdistrikter ikke engang en Tiendedel. Paa Øerne var det navnlig de sjællandske Møller, der benyttede Reservekraft; derimod anvendtes den kun lidt paa Lolland-Falster og Bornholm, og i Jylland naaede kun Vejle Amt op i Højde med Øernes Gennemsnit.

Af de 360 Vindmøller, der benyttede Reservemaskiner, gav 299 Oplysning om, hvor mange Timer Reservekraften havde været benyttet i det forløbne Aar (1905); jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Antal Vindmøller, fordelt efter Timetal for Reservekraftens Benyttelse									Til- sam- men- pr. Mølle	gennemsnitligt Antal Timer
	under 100 Timer	100— 200 Timer	200— 300 Timer	300— 400 Timer	400— 500 Timer	500— 600 Timer	600— 800 Timer	800— 1000 Timer	over 1000 Timer		
Byerne	5	11	4	7	2	5	3	1	6	44	500
Øernes Landdistrikter	44	66	19	18	9	7	7	3	5	178	260
Jyllands	—	17	20	12	8	9	2	4	3	77	310
Hele Landet...	66	97	35	33	20	14	14	7	13	299	306

Reservekraften blev mest brugt i Byerne, paa Landet udnyttedes den noget mere i Jylland end paa Øerne. — Af de

Tabel 5.

	Samlet Antal Møller	Heraf havde								
		Malekværne			Skalkværne	Valsestole	Havre- og Majsvalser	Kageknusere	Centrifugalsigter	Plansigter
		rhinske	franske	kunstige						
Hovedstaden	19	6	14	2	2	12	7	"	12	7
Øernes Købstæder	97	59	73	50	63	51	49	24	40	25
Jyllands —	57	32	27	38	42	21	46	13	10	10
Provinsbyerne i alt...	154	91	100	88	105	72	95	37	50	35
Øernes Landdistrikter	967	827	395	517	575	214	394	234	112	110
Jyllands —	1423	1210	226	744	1097	315	588	282	186	294
Landdistrikterne i alt...	2390	2037	621	1261	1672	529	982	516	298	404
Hele Landet ...	2563	2134	735	1351	1779	613	1084	553	360	446

Anm. Foruden de her opførte Arbejdsmaskiner var paa Skemaerne angivet 77 andre Malekværne 344 andre Sigter (heraf 106 Tromlesigter, 100 sekskantede Sigter og 25 Rundsigter); men disse

Møller, der benyttede Reservekraft, anvendte ca. to Tredjedele Petroleumsmotor; Resten havde hovedsagelig Damp (godt en Fjerdedel), og kun nogle faa brugte Gas (jfr. Industritællingstabelværkets Tabel III B.).

Nedenstaaende Tabel 5 indeholder Oplysning om Antallet og Arten af de Arbejdsmaskiner (Kværne, Valsestole, Sigter m. v.), der anvendes i den danske Mølleindustri.

Beregner man paa Grundlag heraf Antallet af de forskellige Arbejdsmaskiner pr. 100 Møller, faas følgende Tal:

Af 100 Møller havde	Af 100 Møller havde	Af 100 Møller havde
rhinske Malekværne.. 83	Skalkværne..... 69	Kageknusere..... 22
franske — .. 28	Valsestole .. 24	Centrifugalsigter.... 14
kunstige — .. 53	Havre- og Majsvalser 42	Plansigter..... 17

Af 100 Møller anvendte saaledes de 83 rhinske Møllesten. 823 Møller eller en Tredjedel af det samlede Antal benyttede kun rhinske Sten; i Hjørring og Thisted Amter var dette endogsaa Tilfældet med over Halvdelen (henholdsvis 131 og 78 Møller). Denne Sten, der tildannes af en ved Koblenz og Andernach fore-

kommende Lavamasse, benyttes navnlig til Formaling af Kreaturfoder og groft Rugmel, hvortil den særlig egner sig paa Grund af sin Evne til at sønderdele Kliddene. Til Formaling af Hvedemel og sigtet Rugmel brugtes tidligere væsentlig franske Sten (undertiden dannet af een stor Kvartssten, men hyppigere af mange smaa Sten, der samles ved Hjælp af Cement o. l.); men i den sidste halve Snes Aar er denne Møllesten i ikke ringe Grad bleven fortrængt af saakaldte kunstige Sten, der fremstilles af knust Flint eller Smer-

Antal Arbejdsmaskiner								
Malekværne			Skalkværne	Valsestole	Havre- og Majsvalser	Kageknusere	Centrifugalsigter	Plansigter
rhinske	franske	kunstige						
10	42	2	2	86	8	"	91	15
112	121	72	69	193	52	24	159	88
52	38	67	44	84	49	13	49	24
164	159	139	113	277	101	37	208	112
1474	490	664	636	251	416	243	143	130
1883	257	914	1138	365	609	292	232	313
3357	747	1578	1774	616	1025	535	375	443
3531	948	1719	1889	979	1134	572	674	570

(heraf 37 af Sandsten, hovedsagelig paa Bornholm) og Oplysninger kunne ikke betragtes som fuldstændige.

gel, der ved Hjælp af forskellige Binstoffer støbes til en fast Masse. Disse Møllesten have den Fordel fremfor de franske, at Malefladen lettere kan gøres fuldstændig ensartet, og det er yderligere muligt ved Benyttelse af Materiale af forskellig Haardhed og Finhed at fremstille en Række forskellige Kvaliteter, nøje afpassede efter de forskellige Maleøjemed. 1351 eller over Halvdelen (53 pCt.) af samtlige Møller benyttede kunstige Sten; ved Siden heraf anvendtes fortrinsvis rhinske Sten, medens det var forholdsvis sjældnere, at kunstige og franske Sten blev brugte i samme Mølle¹⁾. — Ved Siden af en eller flere Malekværne findes i de fleste Møller (69 pCt.) en Skalkværn til Fremstilling af Byggryn. Hertil anvendes enten en blød engelsk Sandsten, der navnlig kommer fra Kuldistrikterne ved Newcastle, eller en Smergelsten. Derimod bruger kun en Fjerdedel af Landets Møller Valsestole (i Byerne dog henimod Halvdelen), og uden disse vil man vanskeligt kunne fremstille smukt klidfrit Mel uden for stort Meltab. Det moderne Melmølleri gaar ud paa ved en fortsat Række af lette Formalinger at opløse Kornet i dets enkelte Bestanddele, hvilket opnaas ved en successiv Behandling paa Valsestole, hvis Valser ere forsynede med stedse finere Rifling og arbejde stedse tættere mod hinanden. Den sidste Udmaling af den skalfri Kerne foregaar paa Stole med glatte Valser, i Almindelighed af Porcelæn, eller paa Kværn. Imellem Formalingsprocesserne anvendes Sigtmaskiner (Forsigte, Melsigte, Sortérsigte) til Fraskilning af Kliddene. Der findes en Række forskellige Konstruktioner, af hvilke Tabel 5 indeholder Oplysning om Antallet af Centrifugalsigter og Plansigter. — Det moderne Landbrugs store Forbrug at Oliekager har foranlediget, at adskillige Møllere have anskaffet Oliekageknusere; saadanne vare installerede i over en Femtedel af Landets Møller.

I omstaaende Tabel 6 har man inden for Landets Hoveddele fordelt de 2563 Møller, eftersom Kundemølleri (Formaling

¹⁾ 158 Møller havde kun kunstige Sten, 757 ved Siden heraf rhinske, 153 franske og 283 baade rhinske og franske.

for fremmed Regning) eller Handelsmølleri (Formaling af indkøbte Raastoffer) var det væsentlige, hvortil er føjet Oplysning om, hvor mange Kunde- og Handelsmøller der yderligere drev henholdsvis Handelsmølleri og Kundemølleri.

Tabel 6.

	Antal Kunde- møller	Heraf drev tillige Handels- mølleri	Antal Handels- møller	Heraf drev tillige Kunde- mølleri	Til- sam- men
Hovedstaden	3	2	16	7	19
Øernes Købstæder	62	38	35	22	97
Jyllands —	30	10	27	17	57
Provinsbyerne	92	48	62	39	154
Øernes Landdistrikter	933	591	34	22	967
Jyllands —	1328	620	95	77	1423
Landdistrikterne	2261	1211	129	99	2390
Hele Landet	2356	1261	207	145	2563

Den allerstørste Del var saaledes Kundemøller. Af de 2563 Møller var der kun 207, for hvilke Handelsmølleri var det væsentlige, og Antallet af rene Handelsmøller naaede kun 62. Det er naturligvis især paa Landet, at Kundemøllerne findes. Her var af 100 Møller de 95 Kundemøller, medens det tilsvarende Tal for Provinsbyerne kun var 60, og af Hovedstadens 20 Møller vare endogsaa de 16 Handelsmøller¹⁾. I Jyllands Landdistrikter fandtes der forholdsvis noget flere Handelsmøller end paa Øerne; navnlig var dette Tilfældet i Ringkøbing Amt med 22, Aarhus Amt med 21, Viborg Amt med 15 og Ribe Amt med 13 Handelsmøller pr. 100 Møller.

For 2544 Møller foreligger der Oplysning om det formalede Antal Tønder Korn. I Sammenligning med Antallet d. 12. Juni

¹⁾ Man har ikke modtaget Oplysning om Produktion m. v. for en Vindmølle, der drev Kundemølleri.

1906 mangler der saaledes Oplysning for 91 Møller, men den allerstørste Del heraf er smaa Kundemøller. Den samlede Formaling paa de 2544 Møller udgjorde i Aaret 1905 11,9 Mill. Tdr. Fordelingen mellem Kundemøllerne og Handelsmøllerne samt mellem den Mængde, der blev formalet til Husholdnings- eller Bageribrug, og det Antal Tønder, der blev valset eller gruttet (skraaet) til Kreaturfoder, vil fremgaa af følgende Oversigt:

	Formalet til Hushold- nings- eller Bageribrug	Valset eller gruttet	Tilsammen
	1000 Tdr.	1000 Tdr.	1000 Tdr.
Kudemøller.....	680	7195	7875
Handelsmøller.....	2925	1079	4004
I alt ...	3605	8274	11879

Medens Handelsmøllerne væsentlig fremstillede Mel til Husholdnings- eller Bageribrug, betød dette forholdsvis lidt for Kundemøllerne; disse vare hovedsagelig henviste til at knuse Korn til Kreaturfoder.

I nedenstaaende Oversigt er Kundemøllernes Formaling til Husholdnings- eller Bageribrug nærmere specificeret:

	Mængde Tdr.	Betaling herfor Kr.
Hvede.....	21800	26000
Rug.....	541000	322000
Byg.....	89000	57000
Malt.....	5500	2900
Boghvede.....	18300	17200
Ris.....	4500	2700
Tilsammen ...	680100	427800

For de tre Hovedkornsorter var Fordelingen mellem Øerne og Jylland saaledes:

	Hvede Tdr.	Rug Tdr.	Byg Tdr.
Øerne.....	13600	278000 ¹⁾	40000
Jylland.....	8200	263000	49000
Hele Landet ...	21800	541000	89000

Den gennemsnitlige Maleløn var for en Td. Hvede 1,19 Kr., for en Td. Rug 0,60 Kr. og for en Td. Byg 0,64 Kr.

¹⁾ Heraf 61000 Tdr. i Hovedstaden, af hvilke 42000 Tdr. blev formalede paa De forenede Bagermestres Rugbrødsfabrikker.

Det samlede Antal Tønder Korn, der blev valset eller gruttet for fremmed Regning (Kundemaling), var 7,2 Mill. Tdr. Nedenfor meddeles en nøjere Specifikation heraf:

	Mængde	Betaling herfor
	Tdr.	Kr.
Rug	794000	288000
Byg	1,463000	503000
Havre	1,221000	398000
Majs	850000	293000
Blandkorn og uangivet ..	2,867000	970000
Tilsammen ...	7,195000	2,452000
Oliekager	197000 Ctnr.	39600

Den gennemsnitlige Maleløn var omtrent ens for alle fire Kornsorter (ca. $\frac{1}{3}$ Kr. pr. Td.), lidt mere for Rug og lidt mindre for Havre. Malelønnen var gennemgaaende højest paa Fyn, Bornholm og i det østlige Jylland, lavest paa Sjælland og i Nord- og Midtjylland. Denne Forskellighed i Malelønnen er i ret god Overensstemmelse med, hvad der ovenfor Side 14 blev bemærket angaaende de Egne, hvor Mølleren hyppigt selv sørger for Kornets Afhentning og Tilbagelevering; kun Bornholm danner en Undtagelse herfra med særlig høj Maleløn.

Malelønnen erlægges nu hovedsagelig i Penge. Kun 347 eller en Syvendedel af Landets Møller malede for Told, og af disse fandtes de 290 i Jylland. Paa Øerne var det kun de fynske Møller, der i nævneværdig Grad malede for Told, i Jylland fandtes der flest i Hjørring Amt (59), færrest i Ringkøbing Amt (21). 337 Møller gav Oplysning om det Antal Tønder Korn, der blev malet for Told; jfr. nedenstaaende Tal:

	Malet for Told
Rug	124000 Tønder
Byg	112000 —
Havre	100000 —
Majs	50000 —
Blandkorn	239000 —
Uangivet	30000 —
Tilsammen ...	655000 Tønder
Oliekager	13000 Centner

Det var omtrent udelukkende ved Formaling til Kreaturfoder, at denne Betalingsmaade blev anvendt, men det for Told forma-

lede Kvantum heraf udgjorde dog ikke engang en Tiendedel (9 pCt.) af Kundemøllernes samlede Formaling.

Det samlede Kvantum, der i 1905 blev formålet paa danske Møller for disses egen Regning (af indkøbte Raastoffer), udgjorde 4 Mill. Tdr.; heraf blev de 2,9 Mill. Tdr. formalede til Husholdnings- eller Bageribrug og de 1,1 Mill. Tdr. til Kreaturfoder. Det til Husholdnings- eller Bageribrug formalede Kvantum forarbejdedes til 4,8 Mill. Centner Mel og Gryn samt 1,3 Mill. Centner Biprodukter (Klid m. v.); jfr. nedenstaaende Oversigt, der indeholder specificerede Oplysninger:

Mel og Gryn	Mængde Centner	Salgsværdi Kr.
Hvedemel	2,159000	18,309000
Rugmel, groft	1,786000	9,951000
—, sigtet eller halvsigtet	651000	4,852000
Byggryn	85200	656000
Boghvede- og Havregryn	63000	551000
Malt	2700	25800
Bygmel	5000	34600
Tilsammen ...	4,751900	34,379400

Biprodukter fra Formaling
af Brødkorn

Hvedeklid	939000	4,427000
Rugklid	231000	1,110000
Svinemel	81000	328000
Andre Biprodukter	7000	16000
Tilsammen ...	1,258000	5,881000
I alt ...	6,009900	40,260400

Formalingen af Hvede- og Rugmel (grovt samt sigtet eller halvsigtet) fordelte sig paa Landets Hoveddele saaledes:

	Hvedemel		Rugmel	
	1000 Centner	1000 Centner	1000 Centner	1000 Centner
Hovedstaden	579	446	238	
Øernes Købstæder	1014	195	151	
Jyllands —	281	364	87	
Provinsbyerne	1295	559	238	
Øernes Landdistrikter ..	102	414	133	
Jyllands —	183	367	42	
Landdistrikterne ...	285	781	175	
Hele Landet ...	2159	1786	651	

Over en Fjerdedel af Handelsmøllernes Produktion af saavel Hvede- som Rugmel formaledes i Hovedstaden. Ellers var det navnlig i Øernes Købstæder, at der formaledes Hvede (henimod Halvdelen af Landets samlede Produktion). Af sigtet Rugmel formalede der særlig lidt i Jylland; derimod var Formalingen af groft Rugmel nogenlunde jævnt fordelt over hele Landet.

Det samlede Antal Møller, der formalede Korn til Salg (Handelsmølleri), var 1468 (jfr. Tabel 6 Side 21). Heraf formalede 18 mindst 100000 Centner Hvede- og Rugmel, 12 mellem 25000 og 100000 Centner og Resten alle under 25000 Centner. Det formalede Kvantum Hvede- og Rugmel fordelte sig mellem disse tre Størrelsesklasser af Møller saaledes som anført i nedenstaaende Oversigt:

Møller med en Formaling af	Antal Møller	Hvedemel		Rugmel	
		1000 Centner	1000 Centner	groft	sigtet eller halvsigtet
mindst 100000 Centner...	18	1631	539	208	
25000—100000 — ...	12	169	261	161	
under 25000 — ...	1438	359	986	282	
Tilsammen ...	1468	2159	1786	651	

Det er navnlig Formalingen af Hvede, der foregaar mere i det store, derimod fremstilles groft Rugmel i stort Omfang paa de mindre Møller.

Foruden de 2,9 Millioner Tdr. Korn, der formalede af Handelsmøllerne til Husholdnings- eller Bageribrug, blev yderligere valset eller gruttet (skraaet) 1,1 Mill. Tdr. til Kreaturfoder. Heraf tilvirkedes 2 Mill. Centner til en samlet Salgsværdi af 11 Mill. Kr., og der brækkedes yderligere 492000 Centner Oliekager til en Salgsværdi af 3,2 Mill. Kr.; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Mængde Centner	Salgsværdi Kr.
Hvede.....	6500	29000
Rug.....	36000	213000
Byg.....	581000	3,211000
Havre.....	264000	1,536000
Majs.....	952000	5,381000
Blandkorn og uangivet.....	147000	693000
Tilsammen ...	1,986500	11,063000
Oliekager.....	492000	3,200000

Ved Siden af de egentlige Møller formale adskillige Foderstofforretninger Korn til Kreaturfoder, selv om de væsentlig begrænse deres Virksomhed til Knusning af Oliekager. I Industritællingstabelværket findes opført 76 Foderstofforretninger med mekanisk Kraft, og af disse foreligger der Oplysning om Produktion m. v. for 62. 3 Virksomheder brækkede 23000 Centner Oliekager for fremmed Regning, og 1 Virksomhed formalede 5000 Centner groft Rugmel; iøvrigt behandlede disse Virksomheder udelukkende Korn til Kreaturfoder samt Oliekager for egen Regning. Den samlede Produktion fremgaar af følgende Tal:

	Mængde Centner	Salgsværdi Kr.
Byg	26600	147000
Havre	32500	201000
Majs	77200	385000
Blandkorn og uangivet	53000	291000
Tilsammen ...	189300	1,024000
Oliekager	551000	3,612000

Antallet af Arbejdsmaskiner i disse 62 Foderstofforretninger var følgende:

Malekværne, rhinske	2	Valsestole	3
— , franske	2	Havre- og Majsvalser .	24
— , kunstige	17	Kageknusere	70

Af de 2563 Møller, som nærværende Oplysninger vedrøre, angav 364, at de drev Bageri ved Siden af Møllervirksomheden¹⁾. Det i Bageriet beskæftigede Personale (Bestyreren iberegnet) udgjorde i alt 713. De paagældende Data findes nedenfor meddelte for Landets Hoveddele.

	Antal Møller med Bageri	Af 100 Møller drev Bageri	Antal Arbejdere i Bageriet (Bestyreren iberegnet)
Hovedstaden	11	58	119
Provinsbyerne	25	16	85
Øernes Landdistrikter .	241	25	406
Jyllands —	87	6	103
Hele Landet ...	364	14	713

¹⁾ I Industritællingstabelværket (Side 101*) er paa Grundlag af de i Hovedskemaerne indeholdte Oplysninger det Antal Tilfælde, i hvilke Erhvervskombinationen «Mølle med Bageri» forekommer, opgjort til 330 (277 «udskilte» og 53 «ikke-udskilte»), hvilket giver 34 færre end efter nærværende Optælling. Medens dette Tal antagelig er for lavt, fordi

Det er navnlig i Øernes Landdistrikter, at der drives Bageri i Tilknytning til Møllerivirksomhed; i Jylland findes denne Kombination kun i nævneværdig Grad i Vejle, Randers og Ringkøbing Amter. Ogsaa paa Fyn var der forholdsvis faa Møller, der drev Bageri; derimod fandtes der Bageri ved over Halvdelen af Møllerne paa Lolland-Falster (jfr. nedenstaaende Tal).

	Af 100 Møller drev Bageri		Af 100 Møller drev Bageri	
Københavns Amt . . .	23	Bornholms Amt	35	
Frederiksborg — . . .	26	Maribo —	53	
Holbæk — . . .	23	Svendborg —	14	
Sorø — . . .	39	Odense —	8	
Præstø — . . .	21	Øernes Landdistrikter . .	25	

Om 176 Bagerier er det oplyst, at de fik Drivkraft fra Møllen til Æltemaskinen, men dette Tal maa dog nærmest antages at være for højt, idet det ikke har været muligt at kontrolere, om den opførte Æltemaskine ogsaa virkelig fik Kraft fra Møllen.

Af de 364 Møller med tilknyttet Bageri foreligger der for 350 Oplysning om, hvor stort Forbruget var af Mel, formalet paa Møllen. Medens den allerstørste Del af det paa Møllen fremstillede Rugmel anvendtes i det tilknyttede Bageri, var dette kun Tilfældet med ca. en Tredjedel af Hvedemelet (jfr. nedenstaaende Tal).

	Samlet Produktion	Heraf forbrugt i Bageriet
	Ctnr.	Ctnr.
Hvedemel	87700	29600
Rugmel, groft ¹⁾	768000	} 918000
— , sigtet eller halvsigtet . .	305000	

Det er dog muligt, at det Kvantum Mel, der er angivet som forbrugt i Bageriet, er for stort. Paa adskillige Skemaer var saa-

de paagældende Skemaer ikke altid vare forsynede med Paategning om, at der dreves anden Virksomhed ved Siden af Hovedvirksomheden, har paa den anden Side nærværende Optælling sikkert givet et noget for stort Tal, idet Produktionsskemaet for det her behandlede Punkts Vedkommende undertiden ogsaa er blevet udfyldt, naar det paagældende Bageri var bortforpagtet.

¹⁾ Herunder 13300 Centner, der er formalet paa den til det militære Brødbagningsetablisement i Citadellet i København knyttede Vindmølle.

ledes opført Bageriets samlede Forbrug af Mel, selv om dette var indkøbt, og det har ikke været muligt at tilvejebringe Sikkerhed for, at den fornødne Korrektion overalt er bleven foretaget.

270 Møller drev ved Siden af Møllervirksomheden Træskæreri, og af disse have 212 Møller angivet den samlede Bruttofortjeneste til 69600 Kr. eller i Gennemsnit 328 Kr. Under Forudsætning af, at dette Gennemsnitstal ogsaa er normgivende for de Møller, der ikke have meddelt Oplysning om det indtjente Beløb, vil den samlede Bruttofortjeneste for de 270 Møller kunne anslaaes til 89000 Kr. Møller med tilknyttet Træskæreri vare nogenlunde ligelig fordelte over hele Landet. Særlig mange fandtes dog paa Fyn samt i Vejle og Aarhus Amter, og her var yderligere den gennemsnitlige Bruttofortjeneste størst (ca. 400 Kr.); særlig faa var der paa Lolland-Falster og i Nord- og Vestjylland. Antallet af Save paa de 270 Møller udgjorde 454; jfr. nedenstaaende Tal:

Rundsave.....	261
Baandsave.....	129
Bloksave	64
Tilsammen...	454

Desuden opgav 5 Møller at have Høvlmaskine og 1 at have Træuldsmaskine.

3. Sukkerfabrikker og Sukkerraffinaderier.

I 1905 fandtes her i Landet 7 Sukkerfabrikker og 17 Saftstationer, hvoraf de 6 Sukkerfabrikker og samtlige Saftstationer henhørte under A/S. De Danske Sukkerfabrikker¹⁾. Det samlede Antal Arbejdere var i Hovedkampagnen foruden de 133 Arbejdere paa Maskinværkstederne, der beskæftigedes hele Aaret, paa selve Fabrikkerne 1491 og paa Saftstationerne 661, i alt 2285. I Efter-

¹⁾ I Industritællingstabelværket Side 104* er der fejlagtigt under De Danske Sukkerfabrikker kun opført 5 Sukkerfabrikker og 16 Saftstationer. Summatallene for dette Selskabs Vedkommende bør altsaa rettes til 25 Virksomheder med et samlet Personel paa 1045, hvoraf de 876 vare egentlig industrielle Arbejdere. Den samlede Maskinstyrke var 3494 H. K.

kampagnen beskæftigedes der 722 og i den øvrige Del af Aaret 483; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Antal Arbejdere			Gennemsnitligt Antal Dage	
	Mænd	Kvinder	Tilsammen		
Paa Maskinværkstederne	133	"	133	—	
Paa Fabrikkerne {	i Hovedkampagnen	1409	82	1491	79
	i Efterkampagnen	511	26	537	35
	den øvrige Del af Aaret	281	17	298	190
Paa Saft-stationerne {	i Kampagnen	630	31	661	75
	den øvrige Del af Aaret	51	1	52	231

Kampagnens Varighed var ret forskellig for de forskellige Fabriker. Den længste Kampagne havde saaledes Nakskov Sukkerfabrik med en Hovedkampagne paa 108 Dage og en Efterkampagne paa 66 Dage, den korteste Assens Sukkerfabrik med henholdsvis 59 og 11 Dage.

Den samlede Produktion af Sukker i Driftsaaret 1905—06 (fra $\frac{1}{5}$ 05 til $\frac{30}{4}$ 06) vil fremgaa af følgende Tal¹⁾:

	Mængde 1000 Pd.	Salgsværdi Kr.
Raasukker, leveret til egne Raffinaderier	44283	5,070000
— , solgt fra Fabrikken	22163	2,438000
Farin	67086	9,008000
Tilsammen	133532	16,516000

Den allerstørste Del af det Raasukker, der er opført som solgt fra Fabrikken, er af Andelssukkerfabrikken i Nykøbing paa Falster afhændet til De Danske Sukkerfabrikker som Følge af, at Fabrikken i Nykøbing ikke selv har Raffinaderi, og kun et forholdsvis lille Kvantum (ca. 350000 Pd.) er solgt til direkte Konsum, da detraa Roesukker har en ubehagelig Roesmag, der først kan fjernes ved Raffinering. Denne Proces, hvorved Sirupen fjernes, foregaar delvis paa selve Sukkerfabrikkerne og giver da Farin eller Pudersukker til direkte Forbrug. For en mindre Del fremstilles Farin ogsaa paa Sukkerraffinaderierne, og her tilvirkes yderligere Melis og Kandis, der kræver en mere intensiv Rensning.

¹⁾ Jfr. Statskontrollerede Produktioner 1905 (Statistiske Meddelelser 4. R., 21. B., 2. H.).

Som Biprodukter under Raffineringsprocessen fremkommer Sirup og Melasse¹⁾.

Af Sukkerraffinaderier fandtes her i Landet 3, hvoraf de 2 tilhørte De Danske Sukkerfabrikker. Det samlede Antal Arbejdere var 536 (jfr. nedenstaaende Oversigt).

	Antal Arbejdere		
	Mænd	Kvinder	Tilsammen
I Raffinaderiet	297	129	426
Pakhus- og Lagerarbejdere, Kuske m. v.	61	2	63
I Maskinværkstedet	43	"	43
Andre Haandværkere	4	"	4
I alt	405	131	536

Raffinaderiernes samlede Produktion af Sukker og Sirup saavel af indenlandsk som udenlandsk Raasukker var følgende:

	Mængde 1000 Pd.	Salgsværdi Kr.
Topsukker og Tabletter	27299	} 11,780000
Stødt Melis	37714	
Kandis	245	52000
Farin	5408	818000
Sirup	1576	63000
Tilsammen	72242	12,713000

Den samlede Produktion af Sukker til direkte Forbrug var saaledes i Driftsaaret 1905—06 ca. 138 Mill. Pd. (67,1 Mill. Pd. Farin, tilvirket paa Sukkerfabrikkerne, og 70,7 Mill. Pd. raffineret Sukker). I 1897 blev Sukkerraffinaderiernes Produktion opgjort til 48,5 Mill. Pd. raffineret Sukker og 2,1 Mill. Pd. Sirup. Medens Fabrikationen af Sirup er gaaet tilbage, er Tilvirkningen af raffineret Sukker steget meget stærkt.

Foruden de ovennævnte Kvanta af Sukker og Sirup produceredes der paa de 7 Sukkerfabrikker og 2 Sukkerraffinaderier 28,4 Mill. Pd. Melasse, der af Fabrikkerne blev anvendt paa følgende Maade:

	Mængde 1000 Pd.	Salgsværdi Kr.
Melasse, anvendt til Produktion af Melassefoder	17788	—
— , til Salg	7506	233000
— , i Behold	3137	112000
Tilsammen	28431	—

¹⁾ Den mest urene Sirup, hvis Sukkerindhold (ca. 50 pCt.) ikke længere lader sig udkrystallisere.

Af de 17,8 Mill. Pd. Melasse tilvirkedes paa Fabrikkerne 31,24 Mill. Pd. Melassefoder til en Salgsværdi af 1,334000 Kr.

Da Udførselen af indenlandsk Melasse er ubetydelig, bliver den samlede Produktion af Melassefoder under Forudsætning af samme Forhold mellem Melasse og Melassefoder som det, der er oplyst for Fabrikernes Vedkommende, ca. 50 Mill. Pd. Ansættes Overskudsudførselen af Melassefoder til 2 à 3 Mill. Pd., bliver Landets Forbrug ca. 48 Mill. Pd.

I 1897 kan Produktionen af Melasse ansættes til ca. 22 Mill. Pd., hvilket er forholdsvis noget mere end nu, et Forhold, der antagelig kan sættes i Forbindelse med den fremadskridende Teknik.

Den samlede Arbejds løn, der blev udbetalt for udført Reparationsarbejde paa Fabrikernes egne Værksteder, var 189000 Kr. (heraf for de 7 Sukkerfabrikker 145000 Kr. og for de 3 Sukker raffinerier 44000 Kr.). Et Par Fabrikker have yderligere angivet Værdien af det anvendte Materiale til at udgøre omtrent den samme Sum som den udbetalte Arbejds løn, og under Forudsætning af, at dette Forhold er normgivende for Fabrikkerne som Helhed, vil den samlede Værdi for udført Reparationsarbejde kunne anslaaes til henimod 400000 Kr.

Paa tre Fabrikker tilvirkedes Glucose (Druesukker og Druesirup) og Sukker-Kulør (til Øl, Soya m. v.). I det ene Tilfælde foregik Fabrikationen i Tilknytning til Sukkervaretilvirkning, og den største af Fabrikkerne (Fabrikken «Fiducia») præparerede yderligere Vaske svampe.

Den samlede Produktion af Glucose og Kulør var i 1905 1,7 Mill. Pd. til en samlet Salgsværdi af 226000 Kr.; ca. to Tredjedele var Glucose (Druesukker og Druesirup), Resten Kulør.

4. Chokolade- og Sukkervarefabrikker, Biskuitfabrikker.

For Chokolade-, Sukkervare- og Biskuitfabrikationen foreligger der Oplysning om Produktionen i 1905 for de 45 største Virksomheder. Medens Landets hele Chokoladetilvirkning er indbefattet herunder (Chokoladefabrikation kan kun drives med Fordel i det store),

mangler der af de ved Industritællingen i 1906 optalte Virksomheder Produktionsoplysninger for 55 smaa Sukkervarefabrikker med ca. 50 Arbejdere og 4 Biskuitfabrikker med 20 Arbejdere, ligesom der heller ikke foreligger Oplysning om de Sukkervarer, der fremstilles i Konditorierne, eller den Biskuitfabrikation, der foregaar i Tilknnytning til almindelig Bagerivirksomhed.

Det gennemsnitlige Antal Arbejdere i de 45 Virksomheder blev i 1905 opgjort til 1177, hvilket er i god Overensstemmelse med, at der paa samtlige Chokolade-, Sukkervare- og Biskuitfabrikker i 1906 var beskæftiget 1199 Arbejdere. I nedenstaaende Tabel 7 findes særskilt for Hovedstaden og Provinserne meddelt Oplysning om Beskæftigelsens Art for de 1177 Arbejdere, idet disse samtidig ere delte i voksne Mænd, voksne Kvinder og Halvdagsbørn.

Tabel 7.

	Hovedstaden				Provinserne				Hele Landet
	Voksne Mænd	Voksne Kvinder	Halvdagsbørn	Tilsammen	Voksne Mænd	Voksne Kvinder	Halvdagsbørn	Tilsammen	
Ved Chokoladefabrikation	97	192	11	300	38	41	15	94	394
— Sukkervarefabrikation	105	209	68	382	126	117	20	263	645
— Biskuitfabrikation	54	51	4	109	14	13	2	29	138
Tilsammen	256	452	83	791	178	171	37	386	1177

Den her behandlede Industri findes hovedsagelig i Hovedstaden; navnlig er dette Tilfældet med Chokolade- og Biskuitfabrikationen. Af de voksne Arbejdere vare tre Femtedele Kvinder; ogsaa Halvdagsbørnene hørte overvejende til Kvindekønnet. En meget stor Del (over en Tredjedel) af de kvindelige Arbejdere var beskæftiget ved Varernes Emballering.

Salgsværdien for den samlede Produktion i 1905 udgjorde 7,39 Mill. Kr. og fordelte sig saaledes paa de tre Hovedgrupper af Varer:

	Mængde Mill. Pd.	Salgsværdi Mill. Kr.
Kakaopulver og Chokolade	4,96	3,67
Sukkervarer	8,19	3,17
Biskuit	1,66	0,55
Tilsammen	—	7,39

I nedenstaaende Tabel 8 er der meddelt specificerede Oplysninger om Produktionens Mængde og Salgsværdi, særskilt for Hovedstaden og Provinserne.

Tabel 8.

	Hovedstaden		Provinserne		Hele Landet	
	Mængde	Salgsværdi	Mængde	Salgsværdi	Mængde	Salgsværdi
	1000 Pd.	1000 Kr.	1000 Pd.	1000 Kr.	1000 Pd.	1000 Kr.
Kakaopulver m. v.	281	300	79	88	360	388
Kogechokolade	1725	1381	1470	800	3195	2181
Spisechokolade	485	510	129	90	614	600
Chokolade, uden nærmere Angivelse	792	500	"	"	792	500
Chokolade, anvendt til Konfiturer	114	—	79	—	193	—
Konfiturer og Konfekt	1369	1027	962	385	2331	1412
Drops, Bolscher, simplere Sukkervarer	2532	835	3177	810	5709	1645
Marcipanmasse, Nøddemasse m. m.	89	55	58	30	147	85
Biskuits	1563	513	100	32	1663	545
Uspecificerede Varer	—	20	—	10	—	30
Tilsammen	—	5141	—	2245	—	7386

I Provinserne tilvirkedes hovedsagelig Kogechokolade, medens der i Hovedstaden ogsaa fabrikeredes en ikke ubetydelig Mængde finere Chokolade (Spisechokolade) samt Kakaopulver m. v. Ligeledes tilvirkede Provinsernes Sukkervarefabrikker væsentlig simplere Sukkervarer; ikke engang en Fjerdedel af den her fabrikerede Mængde var Konfekt og Konfiturer; i Hovedstaden var over en Tredjedel (35 pCt.) Konfekt og Konfiturer, og Værdien heraf var endogsaa ca. 200000 Kr. højere end for de simplere Sukkervarer.

At der i Hovedstaden gennemgaaende fremstilles finere og dyrere Varer end i Provinsfabrikkerne, vil endnu tydeligere fremgaa ved en Sammenligning af nedenstaaende Gennemsnitspriser, der ere beregnede paa Grundlag af Tabel 8.

	Gennemsnitlig Salgsværdi	
	Øre pr. Pund	
	Hovedstaden	Provinserne
Kogechokolade	80	54
Spisechokolade	105	70
Konfitter og Konfekt	75	40
Drops, Bolscher, simplere Sukkervarer	33	25

Produktionens Salgsværdi pr. Arbejder var størst i Chokoladefabrikationen, ca. 9300 Kr. mod ca. 4900 Kr. i Sukkervarefabrikationen og ca. 4000 Kr. i Biskuitfabrikationen. Dette staar i Forbindelse med, at Chokoladetilvirkningen udelukkende foregaar i større fabrikmæssigt drevne Virksomheder, hvor Produktionen i Forhold til det beskæftigede Antal Arbejdere er særlig stor, medens Sukkervarer delvis tilvirkes under mere haandværksmæssige Former. Deler man de 45 Virksomheder i Grupper efter Salgsværdiens Størrelse, faas følgende Oversigt:

Salgsværdi	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere	Produktionens Salgsværdi	
			Kr.	pr. Arbejder
Under 100000 Kr.	30	222	973000	4400
100—500000 —	9	463	2,279000	4900
over 500000 —	6	492	4,134000	8400
	45	1177	7,386000	6300

I de 6 største Virksomheder, der beskæftigede 492 Arbejdere eller ca. to Femtedele af denne Industris Arbejdsstyrke, udgjorde Produktionens Salgsværdi endogsaa 56 pCt. af den hele Produktion.

5. Kaffebrænderier.

I 1906 taltes i alt 95 selvstændige Kaffebrænderier med 156 Arbejdere, hvoraf de 22 Virksomheder med 79 Arbejdere laa i Hovedstaden. Af disse sidste har man modtaget Oplysning om Produktionen i 1905 fra 13 Kaffebrænderier med 63 Arbejdere. Den samlede Produktion af brændt Kaffe var i 1905 5,1 Mill. Pd. til en samlet Salgsværdi af 3,98 Mill. Kr. For fremmed Regning

blev brændt 4,6 Mill. Pd., og Betalingen herfor var 104000 Kr., hvortil yderligere kom 22000 Kr. for anden Behandling (Pilning m. v.).

6. Kaffesurrogatfabrikker.

Af Kaffesurrogatfabrikker optaltes i alt den 12. Juni 1906 8 med 263 Arbejdere, hvortil yderligere kom 14 Cikorieterrierer med 33 Arbejdere. Af disse Virksomheder henhørte 4 Kaffesurrogatfabrikker (i København, Svendborg, Vejen og Ribe) og 6 Cikorieterrierer med tilsammen 205 Arbejdere under A/S De Danske Cikoriefabrikker.

For 7 Virksomheder med 248 Arbejdere har man modtaget Oplysning om Produktionen i 1905, og der mangler saaledes i Sammenligning med Antallet den 12. Juni 1906 kun Oplysning om 1 Virksomhed med 15 Arbejdere. Denne Virksomhed (Fabrikken «Løvetand») blev imidlertid først oprettet sidst i 1905 og er atter senere (1907) nedlagt. Af de 248 Arbejdere var henimod 150 Kvinder og 25 à 30 Halvdagsbørn beskæftigede ved Varnes Emballering.

Salgsværdien af den samlede Produktion udgjorde i alt 1,8 Mill. Kr. Særskilt for Cikorie og anden Kaffetilsætning vare Tallene følgende:

	Mængde 1000 Pd.	Salgsværdi Kr.
Cikorie	4883	834800
Anden Kaffetilsætning ¹⁾	3909	960000
Tilsammen . . .	8792	1,794800

I en Virksomhed tilvirkedes yderligere et mindre Kvantum Paksennep, der er medregnet under Sennepsfabrikker.

7. Slagterier m. v.

Af større Slagterier har man modtaget Oplysning om Produktion m. v. i 1905 for 31 Andelsslagterier med 797 Arbejdere

¹ Herunder er henført et mindre Kvantum Kaffetilsætning (40000 Pd.), der tilvirkedes i Kaffebrønderier.

og 21 Privatslagterier med 486 Arbejdere¹⁾; jfr. nedenstaaende Oversigt, der indeholder Oplysning om Arbejdernes Fordeling mellem Mænd og Kvinder samt Fordeling efter, om de vare beskæftigede ved Slagtning eller ved Pølse- og Konservesfabrikation:

	Andelsslagterier			Privatslagterier			I alt		
	Mænd	Kvin- der	Til- sam- men	Mænd	Kvin- der	Til- sam- men	Mænd	Kvin- der	Til- sam- men
I Slagteriet.....	705	30	735	431	22	453	1136	52	1188 ²⁾
- Pølse- og Konser- vesfabrikken....	46	16	62	29	4	33	75	20	95
Tilsammen...	751	46	797	460	26	486	1211	72	1283

Foruden de her anførte Arbejdere, der beskæftigedes til daglig Brug, arbejdede desuden paa Slagtedagene i Andelsslagterierne 17 Mænd og 13 Kvinder og i Privatslagterierne 12 Mænd og 14 Kvinder. Det aarlige Antal Slagtedage for de forskellige Slagterier laa mellem 100 og 260. Af Andelsslagterierne havde 13 100—110 Slagtedage, 1 115, 3 140—150, 6 150—160, 2 165, 3 200—210 og 3 250—260. Af Privatslagterierne havde 8 100—110 Slagtedage, 1 145, 8 150—160 og 3 250—260; for et Privatslagteri var Antallet af Slagtedage ikke oplyst.

Kun 6 pCt. af Arbejderne vare Kvinder. Det gennemsnitlige Antal Arbejdere pr. Slagteri var omtrent ens for Andels- og Privatslagterier, henholdsvis 26 og 23. I Gennemsnit slagtedes pr. Slagteri i 1905 i Andelsslagterierne ca. 33000 Svin og i Privatslagterierne ca. 23000 Svin. Efter det slagtede Antal Svin i 1905 fordelte Slagterierne sig saaledes:

¹⁾ I Landøkonomisk Aarvog for Aaret 1905 er Antallet af Andelsslagterier angivet til 32 og Antallet af Privatslagterier til 24. Det manglende Andelsslagteri (Andels-Svineslagteriet i Hammel) blev imidlertid først oprettet i 1905 og er derfor ikke medregnet i nærværende Opførelse. De 21 større Privatslagterier, for hvilke Oplysning om Produktion m. v. foreligger, vare følgende: J. D. Koopmanns Slagterier i Aalborg, Thisted, Viborg, Silkeborg, Odense og Næstved, De danske Svineslagteriers Slagterier i Hillerød, Skelskør, Assens, Vejle, Varde og Hjørring, Aarhus Svineslagteri, Esbjerg Svineslagteri, Holstebro Svineslagteri med Randers Svineslagteri, Skive Svineslagteri, Herning Svineslagteri, Hadsund Svineslagteri samt et Slagteri i Roskilde og et i København.

²⁾ Heraf vare 20 beskæftigede ved Tarmrensning.

	Antal slagtede Svin						Til- sammen
	under 10000	10- 20000	20- 30000	30- 40000	40- 50000	over 50000	
Andelsslagterier ...	4	6	7	2	5	7	31
Privatslagterier ...	2	8	6	3	2	"	21
Tilsammen ...	6	14	13	5	7	7	52

I Aaret 1905 slagtedes der i alt i de 31 Andelsslagterier 1,032000 Svin og 27000 Stkr. stort Hornkvæg og Kalve¹⁾ og i de 21 Privatslagterier 488000 Svin og 1300 Stkr. stort Hornkvæg og Kalve; jfr. nedenstaaende Tal:

	Andelsslagterier	Privatslagterier	Tilsammen
Svin til Eksport.....	958275	465400	1,423675
— - Hjemmemarkedet....	73465	22600	96065
I alt....	1,031740	488000	1,519740
Stort Hornkvæg.....	19659	342	20001
Kalve.....	7541	946	8487

Af de i Privatslagterierne slagtede Svin blev 22600 eller 4,6 pCt. af det samlede Antal afsatte paa Hjemmemarkedet, for Andelsslagterierne var det tilsvarende Tal 73500 eller 7,1 pCt.

Salgsværdien for samtlige Produkter af Svin, der afsattes fra de 52 Slagterier, udgjorde 93,6 Mill. Kr.

Det solgte Kvantum Flæsk udgjorde i alt 156,9 Mill. Pd., hvoraf de 144,7 Mill. Pd. var Bacon til Eksport, medens de 12,2 Mill. Pd. afsattes paa Hjemmemarkedet. Salgsværdien for Bacon naaede et samlet Beløb af 78,5 Mill. Kr., medens Salgsværdien for det paa Hjemmemarkedet afsatte Flæsk udgjorde 5,0 Mill. Kr.²⁾

Medens Produktionen af Bacon i de 52 Slagterier i 1905, som ovenfor anført, udgjorde 144,7 Mill. Pd., udførtes i alt af dansk Flæsk i det nævnte Aar 159,6 Mill. Pd., altsaa ca. 15 Mill. Pd. ud over de 52 større Slagteriers Produktion.

¹⁾ En Optælling paa Grundlag af de i Landøkonomisk Aarbog 1907 meddelte Oplysninger om Antallet af slagtede Svin og Kreaturer i 1905 giver for de 31 Andelsslagterier 1,031000 Svin og 56000 Kreaturer. Medens Antallet af slagtede Svin stemmer med nærværende Opgørelse, er Tallet for Kreaturer og Kalve betydeligt større, hvilket dog maa antages at bero paa en Fejltagelse.

²⁾ Medens 41 Slagterier havde opgivet Salgsværdien særskilt for Eksportflæsk og Flæsk til Hjemmemarkedet, vare disse to Summer i Opgivelserne fra 11 Slagterier samlede til een Post. Fordelingen er sket i Forhold til Opgivelserne fra de førstnævnte 41 Slagterier.

Det gennemsnitlige Kvantum Flæsk pr. Svin til Eksport var 102 Pd. og pr. Svin til Hjemmemarkedet 127 Pd. Salgsværdien pr. Pd. udgjorde for Bacon 54 Øre, men for Flæsk til Hjemmemarkedet kun 41 Øre. Pr. slagtet Svin udbragtes en samlet Salgsværdi af 62 Kr.

Af det foran anførte fremgaar det, at Salgsværdien for Flæsk fra de 52 Slagterier i alt udgjorde 83,5 Mill. Kr. Samtlige øvrige Slagteriprodukter af Svin indbragte 10,1 Mill. Kr. En nøjagtig Specifikation af den afsatte Produktion af disse Varer foreligger imidlertid kun fra 22 Slagterier, som tilsammen slagtede 707153 Svin og solgte 71,3 Mill. Pd. Flæsk. For disse 22 Slagterier vare Tallene, bortset fra Flæsk, følgende:

	Mængde	Værdi
	1000 Pd.	1000 Kr.
Fedt og Ister.....	3716,8	1522,2
Hoveder og Tæer.....	8019,4	956,1
Lever, Nyre, Hjerte o. l. (Plucks).....	3877,8	792,4
Skinkeben, Hals, Rygrad m. v.....	3719,2	625,0
Tarme og Maver.....	5305,3	442,7
Andet Affald (Blod, Haar m. v.).....	2792,3	206,2
Pølser.....	951,0 ¹⁾	544,5
Kødkonserver.....	3,0	2,0
Tilsammen ...	—	5091,1

Den gennemsnitlige Pris pr. Pd. var for Fedt og Ister 41 Øre, for Hoveder og Tæer 12 Øre, for Lever, Nyre, Hjerte o. l. 20 Øre, for Skinkeben, Hals, Rygrad m. v. 17 Øre, for Tarme og Maver 8 Øre og for andet Affald 7 Øre. Pr. slagtet Svin udgjorde Vægten af de i Oversigten anførte Produkter — bortset fra Pølser — 39 Pd. Medregnes Flæsket (se ovenfor), finder man, at der i alt udbragtes 140 Pd. pr. Svin i de paagældende 22 Slagterier.

Beregner man Mængden af andre Slagteriprodukter end Flæsk og Pølser for samtlige 52 større Slagterier paa Grundlag af den i ovenstaaende Oversigt meddelte Specifikation, faas følgende Tal:

¹⁾ Heraf 305000 Pd. Spegepølser til gennemsnitlig 64 Øre pr. Pd. og 393000 Pd. ferske og letsaltede Pølser til 51 Øre pr. Pd.

	Mill. Pd.
Fedt og Ister	8,0
Hoveder og Tæer	17,2
Lever, Nyre, Hjerte o. l. (Plucks)	8,3
Skinkeben, Hals, Rygrad m. v.	8,0
Tarme og Maver	11,4
Andet Affald (Blod, Haar m. v.)	6,0
Tilsammen...	58,9

For Pølses har man paa Grundlag af Oplysningerne om det ved Pølsfabrikationen beskæftigede Antal Arbejdere beregnet den tilvirkede Mængde for de 31 Andelsslagterier til 1,360000 Pd. og for de 21 Privatslagterier til 525000 Pd., i alt 1,885000 Pd.

2 Andelsslagterier drev Kødfoderfabrikation med en samlet Salgsværdi for det færdige Kødfoder af 33000 Kr.¹⁾

Ved 31 af de 52 Slagterier forlod Tarmene Slagteriet i raa Tilstand, ved 21 var der indrettet Tarmrenseri. 5 Tarmrenserier blev drevne af selve det paagældende Slagteri, medens 16 blev drevne af andre. De tilsvarende Tal vare, særskilt for Andels- og Privatslagterier, følgende:

	Antal Slagterier	Heraf havde indrettet Tarmrenseri, som blev drevet af		Tilsammen
		Slagteriet selv	andre	
Andelsslagterier	31	1	14	15
Privatslagterier.....	21	4	2	6
Tilsammen...	52	5	16	21

Foruden de i det foregaaende behandlede 52 større Slagterier har man modtaget Oplysning om Produktion m. v. for 27 mindre Slagterier med 88 Arbejdere, hvortil yderligere kommer 18 Arbejdere paa Slagtedagene; af de 88 Arbejdere vare 34 beskæftigede ved Pølse- og Konservestilvirkning, Resten ved Slagtning. I disse 27 Slagterier slagtedes i alt i 1905 7123 Svin (heraf 260 til Eksport), 7150 Kreaturer og 8604 Kalve. For et Slagteri, hvor der i alt slagtedes 1500 Svin og 2350 Kreaturer og Kalve, blev den

¹⁾ For 3 Blod- og Kødfoderfabrikker er den fabrikerede Mængde i 1905 opgivet til 9,57 Mill. Pd. til en samlet Salgsværdi af 467000 Kr. Foruden disse 3 Fabrikker, der i alt beskæftigede 23 Arbejdere, fandtes en ganske lille Fabrik (i Esbjerg), om hvis Produktion ingen Oplysning foreligger.

samlede Salgsværdi for afsatte Produkter af Svin opgivet til 92000 Kr. For de øvrige 26 Slagterier var den tilsvarende Salgsværdi (bortset fra Pølsetilvirkningen) 419000 Kr.; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Mængde	Salgsværdi
	Pd.	Kr.
Bacon	31200	18600
Flæsk til Hjemmemarkedet....	716000	350000
Fedt og Ister	56700	25000
Hoveder og Tæer	41800	7400
Andet Affald	49800	18000
Tilsammen ...	—	419000

Det gennemsnitlige Kvantum Flæsk pr. Svin var 133 Pd. og den udbragte Værdi pr. slagtet Svin 75 Kr.

Desuden tilvirkedes i samtlige 27 Slagterier 497000 Pd. Pølser til en samlet Salgsværdi af 312000 Kr.

Af Pølsefabrikker har man modtaget Oplysning om Produktion for 28 Virksomheder med 191 Arbejdere og en Salgsværdi af 3,244000 Kr. for den samlede Produktion. Medregner man de 497000 Pd. Pølser, der blev tilvirkede i de ovenfor nævnte 27 mindre Slagterier, faas følgende Oversigt:

	Mængde	Salgsværdi
	Pd.	Kr.
Spegepølser	1,562000	1,062000
Ferske og letsaltede Pølser . .	2,222000	1,200000
Uspecificerede Pølser	1,575000	847000
Kødkonserver	268000	227000
Leverpostej m. v.	450000	220000
Tilsammen ...	—	3,556000

Medregner man de store Slagteriernes Pølsefabrikation (1,9 Mill. Pd.), bliver den samlede Tilvirkning af Pølser 7,2 Mill. Pd. I alt var herved samt ved Tilvirkningen af de 268000 Pd. Kødkonserver og de 450000 Pd. Leverpostej m. v. beskæftiget 320 Arbejdere.

Af Tarmrenserier har man modtaget Oplysning om Produktionen i 1905 fra 8 med 208 Arbejdere (166 Mænd og 42 Kvinder). Produktionen fordelte sig saaledes:

	Mængde	Salgsværdi
	Pd.	Kr.
Tarme og Maver	—	498200
Tarmfedt.....	344000	131000
Talg.....	10000	2500
Marv og Kloveolie.....	46400	13800
Spisefedt.....	175000	70000
Saltet Kød og Slagteriaffald..	3,052000	590000
Diverse Dele af Tarme samt uspecificerede Varer.....	—	191000
Tilsammen...	—	1,496500

Arten af de rensede Tarme vil fremgaa af følgende Oversigt:

	Salgsværdi
	Kr.
Tarme af 316000 Svin.....	258000
— - 58000 Kreaturer.....	80000
— - 10300 Kalve.....	3500
— - 15800 Faar.....	6000
— - 720 Heste.....	700
— - 196000 Dyr, uspecificeret.	150000
Tilsammen...	498200

Den gennemsnitlige Salgsværdi for raa Tarme var pr. Svin ca. 60 Øre eller godt 8 Øre pr. Pd. (jfr. Oversigten Side 38), for rensede Tarme var Værdien pr. Svin godt 80 Øre; pr. stort Kreatur var den tilsvarende Værdi 140 Øre, pr. Kalv 34 Øre, pr. Faar 38 Øre og pr. Hest knap 100 Øre.

Af ovennævnte 8 Tarmrenserier drev 2 Talg- og Fødtsmelteri. Foruden disse, hvis Produktion er angivet ovenfor, modtog man Oplysning om Produktion i 1905 fra 4 Talgsmelterier med 23 Arbejdere. Produktionens Salgsværdi udgjorde i alt 892000 Kr.; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Mængde	Salgsværdi
	Pd.	Kr.
Premier jus.....	2,371000	709000
Talg.....	844000	183000
Tilsammen...	—	892000

Den rensede Talg var næsten udelukkende bestemt til Sæbe-fabrikation; kun en ringe Del var Maskintalg, og Stearintalg til-virkedes ikke.

8. Konserves- og Frugtvinfabrikker.

Den 12. Juni 1906 taltes i alt 25 Konservesfabrikker med 309 Arbejdere og 8 Frugtvinfabrikker med 56 Arbejdere eller tilsammen 33 Virksomheder med 365 Arbejdere. For 1905 har man af Konserves- og Frugtvinfabrikker modtaget Oplysning om Produktion m. v. fra 19 Virksomheder med 363 Arbejdere paa den Tid af Aaret (Juli), da der beskæftigedes flest. I Sammenligning med Antallet den 12. Juni 1906 mangler der Oplysning om 14 Virksomheder med 33 Arbejdere, nemlig 9 Frugtvin- og Frugtsaftfabrikker med 23 Arbejdere, 4 Konservesfabrikker med 4 Arbejdere og 1 Fiskefryseri med 6 Arbejdere. I ovennævnte 19 Virksomheder, om hvilke Oplysning om Produktion m. v. foreligger, er der indbefattet 2 Fiskefryserier med tilsammen 9 Arbejdere¹⁾. I de øvrige 17 Virksomheder udgjorde Arbejdertallet i Juli Maaned 1905 354. 11 Virksomheder med 84 Arbejdere (25 Mænd og 59 Kvinder) opgav intet om Variation i det beskæftigede Antal Arbejdere. I 8 Virksomheder varierede den beskæftigede Arbejdsstyrke — bortset fra 24 Arbejdere (2 Mænd og 22 Kvinder), der vare beskæftigede ved Tilvirkning af Daaser — saaledes:

I Maanederne:	Antal Arbejdere		
	Mænd	Kvinder	Tilsammen
Januar—April	16	57	73
Maj—August	36	210	246
September—December	19	92	111

I Kampagnen (Maj—August) beskæftigedes der over dobbelt saa mange som i Efteraarsmaanederne (September—December) og over tre Gange saa mange som i Januar—April.

Salgsværdien af den samlede Produktion i 1905 var 1,77 Mill. Kr.; jfr. omstaaende Specifikation (Side 43 øverst).

3 Virksomheder tilvirkede selv Blikemballage til en samlet Værdi af ca. 71000 Kr.

¹⁾ I disse to Fiskefryserier, der ikke ere medregnede i de her meddelte Oplysninger om Produktionen af Konserves m. v., udgjorde Salgsværdien for den behandlede Fisk ca. 75000 Kr.

	Mængde	Salgsværdi
	Pa.	Kr.
Henkogte Grønsager.....	1,655000	617000
Tørrede —	1100	1200
Frugtkonserves ¹⁾	403000	115000
Frugtsafter, Frugtgelé, Frugtvine, Likører .	1,135000	403000
Kødkonserves	801000	339000
Fiskekonserves, henkogt	185000	63000
— , nedlagt i Olie og Krydderi	237000	54000
Leverpostej	130000	77000
Blodbudding og andre Charcuterivarer	193000	83000
Uspecificeret	24000	18000
Tilsammen ...	—	1,770200 ²⁾

9. Mejerier.

I 1906 blev i alt talt 1353 Mejerier, hvoraf de 1056 vare Andelsmejerier og 297 Fællesmejerier eller saadanne Herregaardsmejerier, der behandle anden Mælk end Gaardens egen.

I omstaaende Tabel 9 (Side 44) er for Landets Hoveddele meddelt en Oversigt over Mejeriernes Stiftelsesaar særskilt for Andelsmejerier og Fællesmejerier m. v.³⁾

Fordelingen er ikke ganske paalidelig, da 48 Andelsmejerier og 37 Fællesmejerier ikke have meddelt Oplysning om Oprettelsesaar, og det maaske vilde være rimeligt at antage, at disse Mejerier gennemgaaende ere af en ældre Oprindelse end de Mejerier, hvorom Oplysning foreligger. — Meget faa af de nu eksisterende Mejerier ere anlagte før 1881, og endnu i Firsernes første Femaal var Tilgangen ringe. I 1886—90 anlagdes derimod henimod Halvdelen af de nu bestaaende Mejerier. Kulminationspunktet naaedes 1887 og 1888 med henholdsvis 149 og 233 Mejerier for allerede i 1889 at gaa ned til 90. Herefter indtraadte i 90erne en Stands-

¹⁾ Kun 7000 Pd. var opgivet at være af udenlandsk Frugt.

²⁾ Af Charcuterivarer (Leverpostej m. v.) tilvirkedes i Pølsefabrikker 450000 Pd. til en samlet Salgsværdi af 220000 Kr.; jfr. Oversigten Side 40 nederst.

³⁾ En Del Mejerier, der ere oprettede som Andelsmejerier, er senere gaaet over til at drives som Fællesmejerier. I saadanne Tilfælde er det muligt, at det som »Oprettelsesaar« angivne Aarstal i Virkeligheden er det Aar, da Virksomheden overgik til den nye Besiddelsesform.

Tabel 9.

Oprettelses- aar	Hovedstaden og Provi- ns- byerne		Øernes Land- distrikter		Jyllands Land- distrikter		Helè Landet					
	Andelsmejerier	Fællesmejerier	Andelsmejerier	Fællesmejerier	Andelsmejerier	Fællesmejerier	Andelsmejerier	Fællesmejerier	Tilsammen	Andelsmejerier	Fællesmejerier	Tilsammen
Før 1881 ...	"	5	1	18	3	4	4	27	31	pCt. 0,4	pCt. 10,4	pCt. 2,5
1881—85 ...	"	5	25	10	52	12	77	27	104	7,6	10,4	8,2
1886—90 ...	6	5	318	8	268	13	592	26	618	58,7	10,0	48,8
1891—95 ...	10	18	66	3	83	8	159	29	188	15,8	11,1	14,8
1896—1900 ...	8	21	28	17	76	28	112	66	178	11,1	25,4	14,0
1901—05 ...	4	18	11	20	43	36	58	74	132	5,8	28,5	10,4
1906 ...	1	4	"	4	5	3	6	11	17	0,6	4,2	1,9
Uangivet ...	1	7	29	18	18	12	48	37	85	—	—	—
Tils. ...	30	83	478	98	548	116	1056	297	1353	100,0	100,0	100,0

ning, og i indeværende Aarhundrede er der oprettet forholdsvis endnu færre. En Fordeling af Andelsmejerierne alene afspejler denne Bevægelse endnu skarpere. Af de nu bestaaende Andelsmejerier vare kun 4 oprettede før 1881¹⁾, og i 1886—90 blev alene oprettet henimod tre Femtedele, medens der i de senere Aar er blevet oprettet forholdsvis faa Andelsmejerier. For Øernes Landdistrikter vise Tallene en endnu stærkere Ophobning i 80erne, efterfulgt af en endnu mere afgørende Standsning i de senere Aar. Derimod synes Fællesmejerierne navnlig siden 1900 paa ny at vinde Terræn. Der er saaledes fra 1901 indtil midt i Aaret 1906, bortset fra de 85 Mejerier, for hvilke der ikke foreligger Oplysning om Oprettelsesaar, oprettet 85 Fællesmejerier mod 64 Andelsmejerier²⁾. Det er navnlig i Hjørring og Aalborg Amter, at der

¹⁾ Dette strider ikke mod, at det første Andelsmejeri først oprettedes i 1882, da de her meddelte Oplysninger om Oprettelsesaar referere sig til Mejeriet, og dette saaledes oprindelig kan være oprettet som Fællesmejeri for senere at blive overtaget af Mælkeleverandørerne som Andelsmejeri.

²⁾ Jfr. Note 3 Side 43.

siden 1900 er oprettet mange Fællesmejerier, henholdsvis 14 og 7 mod 5 og 7 Andelsmejerier; i Aarhus og Ringkøbing Amter er der derimod endnu i den seneste Tid anlagt forholdsvis mange Andelsmejerier, henholdsvis 8 og 9 mod 3 og 2 Fællesmejerier. Det her berørte Forhold staar i Forbindelse med, at der i den senere Tid kan spores en Bevægelse hen imod at samle flere Mejerier paa samme Haand i Form af Aktieselskaber. I 1906 dreves saaledes 56 Mejerier af Aktieselskaber, og et enkelt Aktieselskab: «Vendsyssel & De forenede Mejerier» drev alene 24 Mejerier (heraf 4 i Aalborg Amt og 12 i Hjørring Amt).

I nedenstaaende Tabel 10 har man særskilt for Andelsmejerier og Fællesmejerier m. v. fordelt det Antal Mejerier, for hvilke der

Tabel 10.

	12. Juni 1906			Oplysning om Produktion m. v. for Aaret 1905 vedrører						Ved Begyndelsen af 1906 (efter Landøkonomisk Aarbog)
	Andelsmejerier	Fællesmejerier	Tilsammen	Andelsmejerier	Fællesmejerier	Tilsammen	Andelsmejerier**)	Fællesmejerier**)	Tilsammen**)	
Hovedstaden ...	1	24	25	1	23	24	—	—	—	—
Provinsbyerne ...	30	61	91	30	54	84	—	—	—	—
Land-										
distrikterne:										
Sjælland	245	65	310	244	67	311	248	106	354	250
Bornholm	14	"	14	16	"	16	18	"	18	18
Lolland-Falster	46	20	66	46	20	66	48	25	73	48
Fyn	172	20	192	171	20	191	177	29	206	177
Øerne ...	477	105	582	477	107	584	491	160	651	493
Sydøstlige Jylland *)	204	30	234	206	31	237	213	43	256	218
Nordlige — *)	150	65	215	151	63	214	155	69	224	159
Sydvestlige — *)	194	25	219	194	22	216	200	28	228	206
Jylland ...	548	120	668	551	116	667	568	140	708	583
Hele Landet ...	1056	310	1366	1059	300	1359	1059	300	1359	1076

*) Her og overalt i det følgende forstås ved det sydøstlige Jylland: Vejle, Aarhus og Randers Amter, ved det nordlige Jylland: Aalborg, Hjørring og Thisted Amter, ved det sydvestlige Jylland: Viborg, Ringkøbing og Ribe Amter.

** Se Bemærkningen øverst Side 46.

foreligger Oplysning om Produktion m. v. i Aaret 1905, efter Hovedstad, Provinsbyer og Landdistrikter, landsdelsvis sidestillet med Antallet den 12. Juni 1906. For at kunne sammenligne Tallene med den Opgørelse, der findes i Landøkonomisk Aarvog, har man endvidere i Tabellens 7.—9. Kolonne grupperet Mejerierne udelukkende efter Landsdele, hvorved Mejerierne i Hovedstaden og Provinsbyerne ere henførte til den Landsdel, hvor den paa-gældende By var beliggende¹⁾.

Der foreligger Oplysning om Produktion m. v. i Aaret 1905 for 1059 Andelsmejerier mod 1076 Andelsmejerier i Begyndelsen af Aaret 1906 efter Landøkonomisk Aarvog. Disse Tal kunne imidlertid ikke direkte sidestilles. I Landøkonomisk Aarvog er saaledes medregnet de Andelsmejerier, der ere bortforpagtede, medens disse her ere henførte til Fællesmejerier. I Dansk Mejeristforenings Mejerifortegnelse 1905 er Antallet af saadanne bortforpagtede Andelsmejerier angivet til 16, og de for Andelsmejerierne modtagne Oplysninger om Produktion m. v. synes saaledes at være fuldstændige. Derimod er Tallet for Andelsmejerier den 12. Juni 1906 noget for lavt²⁾. Af Fællesmejerier m. v. har man modtaget Oplysning om Produktion m. v. for 300 mod 310 den 12. Juni 1906.

Bortset fra Hovedstaden og Provinsbyerne, hvor Antallet af Fællesmejerier langt oversteg Antallet af Andelsmejerier, er der forholdsvis flest Fællesmejerier paa Sjælland, Lolland-Falster og i det nordlige Jylland (navnlig i Hjørring Amt).

Det gennemsnitlige Antal Arbejdere i det sidst forløbne Aar (Mejeribestyreren medregnet) var i alt 6783, hvoraf 4759 Mænd og 2024 Kvinder. Omstaaende Tabel 11 indeholder tilsvarende Oplysninger for de enkelte Landsdele og særskilt for Andels- og Fællesmejerier.

¹⁾ Ostefabrikkerne, hvoraf der i 1906 taltes 13, ere medregnede.

²⁾ Indtil Tællingstidspunktet (12. Juni) er der i 1906 oprettet mindst 6 Andelsmejerier (jfr. Tabel 9), og det er ikke rimeligt, at der i samme Tidsrum er nedlagt eller bortforpagtet endnu flere. Eksempelvis har Optællingen d. 12. Juni 1906 kun givet 14 Andelsmejerier i Bornholms Landdistrikter, medens der faktisk var 16.

Tabel 11.

	Andelsmejerier				Fællesmejerier m. v.				Tilsammen			
	Antal Mejerier	Antal Arbejdere			Antal Mejerier	Antal Arbejdere			Antal Mejerier	Antal Arbejdere		
		Mænd	Kvinder	Tilsammen		Mænd	Kvinder	Tilsammen		Mænd	Kvinder	Tilsammen
Hovedstaden	1	25	31	56	23	394	178	572	24	419	209	628
Sjælland (u. Hovedst.)	247	811	358	1169	83	241	142	383	330	1052	500	1552
Bornholm	18	72	14	86	"	"	"	"	18	72	14	86
Lolland-Falster	48	204	87	291	25	88	33	121	73	292	120	412
Fyn	177	568	277	845	29	94	55	149	206	662	332	994
Øerne (u. Hovedst.)	490	1655	736	2391	137	423	230	653	627	2078	966	3044
Sydøstlige Jylland . . .	213	767	275	1042	43	151	54	205	256	918	329	1247
Nordlige — . . .	155	477	191	668	69	183	82	265	224	660	273	933
Sydvestlige — . . .	200	617	222	839	28	67	25	92	228	684	247	931
Jylland . . .	568	1861	688	2549	140	401	161	562	708	2262	849	3111
Hele Landet . . .	1059	3541	1455	4996	300	1218	569	1787	1359	4759	2024	6783

Tre Tiendedele af de i Mejerierne beskæftigede Arbejdere vare Kvinder, forholdsvis lidt flere i Fællesmejerier end i Andelsmejerier. Paa Øerne beskæftigedes der, bortset fra Bornholm, forholdsvis flere Kvinder end i Jylland. — Det gennemsnitlige Antal Arbejdere pr. Mejeri var 5; i Andelsmejerierne var det 4,7 og i Fællesmejerierne 5,9; ser man bort fra Mejerierne i Hovedstaden, bliver dog Tallet for Fællesmejerier lavest, nemlig 4,4. Som Helhed var i Andelsmejerierne det gennemsnitlige Antal Arbejdere større paa Øerne end i Jylland, højest var Tallet paa Lolland-Falster med 6,1 Arbejdere pr. Mejeri; i Jylland var Tallet højest i det sydøstlige, lavest i det nordlige.

Den her fremdragne Størrelsesforskel mellem Andels- og Fællesmejerierne og mellem Mejerierne i de forskellige Dele af Landet vil tydeligere fremgaa af omstaaende Oversigt (Side 48), hvor man har fordelt Mejerierne efter Mængden af indvejet Sødmælk samt tilføjet Gennemsnittallet for indvejet Sødmælk pr. Mejeri.

	Antal Mejerier, fordelt efter indvejet Sødsmælk (i Millioner Pd.)											Til- sammen	Indvejet Sødsmælk pr. Mejeri 1000 Pd.			
	under	1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10			10-11	over	
Andelsmejerier:	0												11			
Sjælland.....	"	5	28	35	50	53	24	19	16	10	4	3	1	248	4375	
Bornholm.....	"	"	"	1	2	3	7	3	2	"	"	"	"	18	5253	
Lolland-Falster.	"	1	2	1	9	10	10	4	7	2	2	"	"	48	5267	
Fyn.....	"	5	20	27	47	27	28	15	7	"	1	"	"	177	3917	
Øerne ...	"	11	50	64	108	93	69	41	32	12	7	3	1	491	4329	
Sydøstlige Jyll.	"	3	19	39	37	41	30	17	12	8	3	3	1	213	4433	
Nordlige —	"	6	22	26	42	29	11	15	2	1	1	"	"	155	3626	
Sydvestlige —	"	9	14	35	48	46	21	12	10	4	1	"	"	200	4012	
Jylland...	"	18	55	100	127	116	62	44	24	13	5	3	1	568	4065	
Hele Landet...	"	29	105	164	235	209	131	85	56	25	12	6	2	1059	4187	
Fællesmejerier:																
Hele Landet...		6 ¹⁾	82	74	60	26	23	10	5	5	1	1	"	7	300	2633

Den almindeligste Størrelse for et Andelsmejeri var 3—4 Mill. Pd. indvejet Sødsmælk; paa Sjælland, Lolland-Falster og i det sydøstlige Jylland var det 4—5 Mill. Pd. og paa Bornholm endogsaa 5—6 Mill. Pd. For Fællesmejerier var den almindeligste Størrelse derimod under 1 Mill. Pd. Paa den anden Side var der forholdsvis mange meget store Fællesmejerier, saaledes havde 7 Fællesmejerier over 10 Mill. Pd. indvejet Sødsmælk (mod 8 Andelsmejerier).

I de 1359 Mejerier fandtes i alt 2240 Centrifuger, nemlig 1898 i de 1059 Andelsmejerier og 342 i de 300 Fællesmejerier. Centrifugerne vare hovedsagelig af svensk Fabrikat; jfr. Oversigten Side 49 øverst, hvor Centrifugerne ere fordelte efter Anskaffelsesaar.

Medens Alfa Centrifugen for faa Aar siden var saa at sige eneherkende her i Landet, har Burmeister & Wains Centrifuger atter i den senere Tid fundet Anvendelse i adskillige Mejerier. I Aaret 1906 blev der endogsaa indtil 12. Juni anskaffet omtrent lige saa mange af dette Mærke som af Alfa Centrifugen. Af de 28 «andre» Centrifuger vare 11 af Titans Fabrikat og 10 af Mærket «Krone». Af det store Antal Centrifuger, der i Anledning af de

¹⁾ Ostefabrikker, der have købt Mælken af andre Mejerier; ved Beregningen af Gennemsnitstallet for indvejet Sødsmælk ere disse ikke medtagne.

Anskaffelsesaar	Antal Centrifuger			
	Alfa Laval	Burmeister & Wain	Andre Centrifuger	Til-sammen
1886	3	"	"	3
1887	3	"	"	3
1888	21	"	"	21
1889	9	"	"	9
1890	11	"	"	11
1891	15	"	1	16
1892	45	"	1	46
1893	89	"	"	89
1894	113	"	"	113
1895	80	"	"	80
1896	80	"	1	81
1897	61	"	"	61
1898	116	5	"	121
1899	363	"	1	364
1900	57	"	"	57
1901	64	"	1	65
1902	56	1	"	57
1903	68	3	1	72
1904	160	18	3	181
1905	85	40	6	131
1906	24	21	"	45
Uangivet	500	23	13	536
I alt ..	2023	111	28	2162*)

*) For 78 Centrifuger var hverken Centrifugens Mærke eller Anskaffelsesaar oplyst.

mange Mejeriers Oprettelse blev anskaffet i 1888, ere endnu mindst 21 i Brug. Siden da er der anskaffet særlig mange Centrifuger i 1894, 1899 og 1904, og det vil heraf være berettiget at slutte, at den mest almindelige Varighed for en Centrifuge er omkring 5 Aar. Det maa saaledes antages, at der atter i 1909—10 vil blive forholdsvis mange Nyanskaffelser.

I 1897 forelaa Oplysning om Antallet af Centrifuger i 1156 af de 1233 Mejerier, som fandtes dengang. De 1156 Mejerier anvendte i alt 1837 Centrifuger, der fordelte sig saaledes:

Alfa Laval	1539
Burmeister & Wain	208
Titan	90
Tilsammen...	1837

De i 1897 eksisterende 208 Centrifuger af Burmeister & Wains Fabrikat ere nu omtrent alle udgaaede, og det samme er Tilfældet

med de 90 af Titans Fabrikat; derimod ere endnu af Alfa Centrifuger, anskaffede før 1897, mindst henimod en Fjerdedel i Brug.

110 Mejerier (93 Andels- og 17 Fællesmejerier) havde Kølemaskiner; 55 benyttede Ammoniak, 46 Kulsyre og 9 Svovlsyring. — Af vandretliggende Kærner anvendtes i alt 160 (134 i Andels- og 26 i Fællesmejerier). De forskellige Mærker vare følgende:

Victoria (A/S Paasch & Larsen, Petersen, Horsens).....	51
Disbrow (A/S Th. Sabroe & Co., Aarhus).....	36
Silkeborg Maskinfabrik	28
Simplex (amerikansk Fabrikat)	23
Dan (A/S Constantin Hansen & Schrøder, Kolding).....	15
Uangivet Fabrikat	7
Tilsammen... 160	

152 Mejerier (135 Andels- og 17 Fællesmejerier) anvendte elektrisk Belysning; kun 7 laa i Byerne, 145 paa Landet. Af de 152 Mejerier leverede 15 elektrisk Lys eller Kraft til fremmede, og Bruttoindtægten herved var i alt 4320 Kr.

Det indvejede Kvantum Sødmælk i samtlige her behandlede Mejerier udgjorde efter nærværende Opgørelse i alt ca. 5200 Mill. Pd., hvoraf 4434 Mill. Pd. indvejedes i Andelsmejerier og 765 Mill. Pd. i Fællesmejerier m. v. I det af Bureauet udgivne Hæfte om Landbrugets Andelsvirksomhed (Statistiske Meddelelser 4. R., 22. Bd., 5. H.) er Landets hele Mælkeproduktion i 1903 beregnet til henimod 5600 Mill. Pd., og paa Grundlag heraf vilde Mælkemængden i 1905 kunne ansættes til 5700 à 5800 Mill. Pd. I Følge det før nævnte Hæfte om Landbrugets Andelsvirksomhed udgjorde Mælkeproduktionen paa de Ejendomme, der vare i Andelsmejeri, 83 pCt. af Landets hele Mælkemængde, og forudsætter man, at det samme Forhold var gældende endnu i 1905, vilde med en Totalproduktion i 1905 af 5750 Mill. Pd. den samlede Mælkemængde for de Ejendommers Vedkommende, der ere i Andelsmejeri, kunne ansættes til ca. 4770 Mill. Pd., hvoraf ca. 4440 Mill. Pd. kunne antages at være afleverede til Mejeriet. Dette Tal stemmer med nærværende Opgørelse, der har givet 4434 Mill. Pd. For de Ejendomme, som ikke vare i Andelsmejeri, bliver Mælkeproduktionen i 1905 i Følge ovenstaaende Beregning 980 Mill. Pd., og heraf ere 765 Mill. Pd.

behandlede paa de 300 Fællesmejerier m. v., som nærværende Op-gørelse omfatter.

Den samlede Salgsværdi for den fra samtlige Mejerier afsatte Produktion udgjorde i 1905 i alt 266,8 Mill. Kr. For Hovedposternes Vedkommende vare Tallene følgende:

	Mængde		Gennemsnitspris
	1000 Pd.	1000 Kr.	pr. Pd. Øre
Smør.....	189742	181979	95,9 ¹⁾
Ost	30561	5524	18,1
Fløde	21918	6766	30,9
Sødmælk	117177	7148	6,1
Skummet Mælk og Kernemælk	4,276121	64072 ²⁾	1,5
Valle.....	446052	1072 ²⁾	0,2
Tilsammen ...	—	266561 ³⁾	—

I samme Aar blev Eksporten af dansk Smør opgjort til 159,74 Mill. Pd., og af de 189,74 Mill. Pd. maa saaledes ca. 30 Mill. Pd. være forbrugt her i Landet. Af Ost var Eksporten ringe (259000 Pd.), derimod udførtes i 1905 8,58 Mill. Pd. Fløde og 9,96 Mill. Pd. Mælk⁴⁾.

I de 1156 Mejerier (af 1233), for hvilke der i 1897 foreligger Oplysning om Produktionen, blev Produktionen af Smør opgjort til 116,1 Mill. Pd. og af Ost til 19,0 Mill. Pd.

De 30,56 Mill. Pd. Ost fordelte sig saaledes mellem Skummetmælksost og Sødmælksost:

	Mængde		Gennemsnitspris
	1000 Pd.	1000 Kr.	pr. Pd.
Af skummet Mælk (Mejeriost).....	17440		12,5
Med indtil 25 pCt. Sødmælk	5496		22,2
— 25—50 — —	1247		32,6
— over 50 — —	1142		44,2
Sødmælksprocenten uoplyst	5236		23,1
Tilsammen ...	30561		18,1

¹⁾ Gennemsnitsprisen for udført Smør er i 1905 beregnet til 96,8 Øre pr. Pd., hvorved bemærkes, at denne Pris indbefatter Transportomkostninger til Landets Grænse.

²⁾ Se Noten til Tabel 12, Side 52.

³⁾ Yderligere indkom for solgt Skyllmælk ca. 30000 Kr.

⁴⁾ Den udførte Mælk og Fløde kan naturligvis ogsaa opkøbes direkte hos Leverandørerne og vilde i saa Fald ikke indgaa i de fra Mejerierne meddelte Tal for solgt Mælk og Fløde, men dette spiller sikkert kun en ubetydelig Rolle, i hvert Fald for Flødens Vedkommende.

Man vil af Gennemsnitsprisen for de 5,2 Mill. Pd. Ost, hvor Arten ikke er oplyst, se, at Størstedelen maa være Sødmælksost. Gaar man ud fra, at ca. 4 Mill. Pd. er Sødmælksost, hvilket vilde stemme med den beregnede Gennemsnitspris, kan den samlede

Tabel 12.

	Smør	Ost	Fløde	Sød- mælk	Skummet Mælk og Kernemælk	
					solgt	udvejet til Leveran- dørerne*)
Produktionens Mængde						
	1000 Pd.	1000 Pd.	1000 Pd.	1000 Pd.	1000 Pd.	1000 Pd.
Sjælland	46851	7504	9749	73657	79577	978121
Bornholm	3623	61	81	344	1081	88191
Lolland-Falster	10051	5590	5752	5033	14163	192832
Fyn	28428	7912	1317	9164	37827	545365
Øerne ...	88953	21067	16899	88198	132648	1,804509
Sydøstlige Jylland	40787	5362	3005	17955	57139	860744
Nordlige —	27643	2650	972	3992	17996	631365
Sydvestlige —	32359	1482	1042	7032	17322	754398
Jylland ...	100789	9494	5019	28979	92457	2,246507
Hele Landet ...	189742	30561	21918	117177	225105	4,051016
Produktionens Salgsværdi						
	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.
Sjælland	45374	1763	2836	4861	1562	14656
Bornholm	3495	12	32	18	20	1321
Lolland-Falster	9684	876	2063	239	156	2889
Fyn	27246	1433	383	489	413	8172
Øerne ...	85799	4084	5314	5607	2151	27038
Sydøstlige Jylland	39067	819	891	972	740	12897
Nordlige —	26411	360	263	211	228	9460
Sydvestlige —	30702	261	298	358	254	11304
Jylland ...	96180	1440	1452	1541	1222	33661
Hele Landet ...	181979	5524	6766	7148	3373	60699

*) Den til Leverandørerne udvejede Skummetmælk, Kernemælk og Valles leveres i Almindelighed samme Værdi som den Mængde, der er solgt.

Produktion af Ost ansættes til 18,7 Mill. Pund Skummetmælksost til en Gennemsnitspris af 12,5 Øre og 11,9 Mill. Pund Sødmælksost til en Gennemsnitspris af 27 Øre pr. Pund.

I hosstaaende Tabel 12 er Produktionens Mængde og Salgs-værdi angivet særskilt for Landsdele.

Beregner man inden for Landsdelene Mængden af de forskellige Mejeriprodukter pr. 1000 Pd. indvejet Sødmælk, faas de i Oversigten øverst Side 54 anførte Tal.

Af 1000 Pd. indvejet Sødmælk var Svindet 23 Pd. eller godt 2 pCt. Svindet var størst paa Fyn og Lolland-Falster, mindst paa Bornholm¹⁾.

Der bestaar en ret typisk Forskel mellem Mejeriernes Produktion paa Øerne og i Jylland. Mejerierne paa Øerne have gennemgaaende et langt betydeligere Salg af Mælk og Fløde end de jyske Mejerier. Særlig ringe var Salget af Sødmælk og Fløde i det nordlige og sydvestlige Jylland, hvor ogsaa den skummede Mælk i størst Omfang udvejedes til Leverandørerne. Mejerierne her vare saaledes udprægede Smørmejerier; i endnu højere Grad var dette Tilfældet med Mejerierne paa Bornholm. I det sydøstlige Jylland betød Salget af Mælk og Fløde noget mere som Følge af Afsætningen til de østjyske Byer, men navnlig paa Sjælland var Mælkesalget

Valle		Indvejet Sødmælk
solgt	udvejet til Leverandørerne*)	
1000 Pd.	1000 Pd.	1000 Pd.
21640	83290	1,312391
"	618	94548
9994	68304	322790
6396	112565	781772
38030	264777	2,511501
4060	84193	1,098505
2425	38150	738860
1235	13182	849933
7720	135525	2,687298
45750	400302	5,198799
		Samlet Salgs-værdi
1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.
55	200	71307
"	1	4899
24	164	16095
13	271	38420
92	636	130721
9	202	55597
6	92	37031
3	32	43212
18	326	135840
110	962	266561

frit tilbage, men er her ansat til

¹⁾ De her meddelte Tal for Sjælland og Fyn give ikke Mulighed for at fastslaa Svindet med fuldstændig Nøjagtighed som Følge af, at Det danske Mælkekompagnis Samlemejeri i Marslev under Rubrikken for indvejet Sødmælk er medregnet under Fyn, medens en stor Del heraf er behandlet og solgt i Hovedstaden. Tages Hensyn hertil, blive Tallene henholdsvis for Sjælland og Fyn 988 og 964. Et lignende Forhold bestaar med Hensyn til Det danske Mælkekompagnis Samlemejeri i Taastrup, hvilket dog ikke faar Betydning her.

Pr. 1000 Pd. indvejet Sødælk afsattes i 1905:

	Smør		Ost		Fløde		Sødælk		Skummet Mælk og Kernemælk		Valle		Til- sammen
	Pd.		Pd.		Pd.		Pd.		solgt		udv. til Leverand.		
	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	
Sjælland	35,7	5,7	7,4	56,1	60,6	745,3	16,5	63,5	990,8				
Bornholm	38,3	0,6	0,9	3,6	11,4	932,3	"	6,5	994,1				
Lolland-Falster . . .	31,1	17,3	17,8	15,6	43,9	597,4	31,0	211,6	965,7				
Fyn	36,7	10,1	1,7	11,7	48,4	697,6	8,2	144,0	958,4				
Øerne	35,4	8,4	6,7	35,1	52,8	718,5	15,1	105,4	977,4				
Sydøstlige Jyll. . .	37,1	4,9	2,7	16,3	52,0	783,6	3,7	76,6	976,9				
Nordlige —	37,4	3,6	1,3	5,4	24,4	854,5	3,3	51,6	981,5				
Sydvestlige — . . .	38,1	1,7	1,2	8,3	20,4	887,6	1,5	15,5	974,3				
Jylland	37,5	3,5	1,9	10,8	34,4	836,0	2,9	50,4	977,4				
Hele Landet	36,5	5,9	4,2	22,5	43,3	779,2	8,8	77,0	977,4				

stort, hvilket skyldes Afsætningen til Hovedstaden. Paa Lolland-Falster var Afsætningen af Fløde forholdsvis endnu større, hvilket staar i Forbindelse med, at det navnlig er fra denne Landsdel, at Flødeeksporten til Tyskland finder Sted. Ostetilvirkningen var af størst Betydning paa Øerne, særlig paa Lolland-Falster og Fyn.

Til nærmere Belysning af Danmarks Osteproduktion meddeles nedenfor amtsvis en Oversigt over Mængde og Salgsværdi med tilføjet Oplysning om den gennemsnitlige Salgsværdi pr. Pd.:

	Mængde	Salgsværdi	Salgsværdi pr. Pd.
	1000 Pd.	Kr.	Øre
Hovedstaden	36	5900	16
København Amt . . .	447	111000	25
Frederiksborg — . .	133	19000	14
Holbæk —	2106	555400	26
Sorø —	2286	650500	28
Præstø —	2495	421000	17
Bornholms —	61	12400	20
Maribo —	5590	875500	16
Svendborg —	5844	1,093000	19
Odense —	2068	339000	16
Vejle —	1059	188000	18
Aarhus —	2851	419000	15
Randers —	1462	214000	15
Aalborg —	492	102500	21
Hjørring —	1946	222000	11
Thisted —	212	35000	16
Viborg —	862	131800	15
Ringkøbing — . . .	75	14000	19
Ribe —	546	115000	21
Hele Landet	30561	5,524000	18

Sødmælksost fremstilledes navnlig i Københavns, Holbæk og Sorø Amter, i mindre Grad paa Bornholm samt i Aalborg og Ribe Amter; derimod var Osten i Hjørring Amt udelukkende og i Frederiksborg, Maribo, Odense, Aarhus, Randers, Thisted og Viborg Amter hovedsagelig Skummetmælksost.

Af de ca. 5200 Mill. Pd. Sødmælk, der i alt indvejedes i de her behandlede 1359 Mejerier, indvejedes 4434 Mill. Pd. i Andelsmejerier og 765 Mill. Pd. i Fællesmejerier m. v. I omstaaende Tabel 13 (Side 56) findes meddelt en Oversigt over Produktionens Mængde og Salgsværdi for Andels- og Fællesmejerier, særskilt for Øerne og Jylland, hvortil er føjet særlig Oplysning om de Mejerier, der laa i Byerne.

Beregner man i Lighed med Oversigten Side 54 paa Grundlag af Tabel 13 Mængden af de forskellige Mejeriprodukter pr. 1000 Pd. indvejet Sødmælk, faas følgende Tal:

	Pr. 1000 Pd. indvejet Sødmælk afsattes i 1905:								
	Smør	Ost	Fløde	Sødmælk	Skummet Mælk og Kernemælk	Valle		Til-	sammen
	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	solgt Pd.	udv. til Leverand. Pd.	solgt Pd.	udv. til Leverand. Pd.	
Hovedstaden ¹⁾ . .	8,5	1,3	59,6	503,3	388,4	"	5,3	"	966,4
Provinsbyerne:									
Andelsmejerier	30,1	4,7	15,1	73,1	148,9	611,1	13,9	84,9	981,8
Fællesmejerier	28,2	7,9	21,7	117,6	377,2	320,2	30,3	61,1	964,2
Landdistrikterne:									
Andelsmejerier	38,3	4,8	1,7	3,0	12,6	846,8	2,5	73,1	982,8
Fællesmejerier	30,5	15,3	5,9	41,9	108,4	537,4	54,4	125,6	919,4

De i Byerne beliggende Mejerier have ganske naturligt et langt større Mælkesalg end Mejerierne paa Landet. Ved Siden heraf ere Andelsmejerierne langt mere udprægede Smørmejerier end Fællesmejerierne, der til Gengæld lægge mere Vægt paa Oste- produktion og Mælkesalg. Denne Forskel mellem Andels- og Fællesmejerier er særlig udpræget for Mejerierne paa Landet, men

¹⁾ Ved Beregningen af Tallene for Hovedstaden, hvor den indvejede Sødmælk i alt udgjorde 95 Mill. Pd., er der taget Hensyn til det i Note 1 Side 53 nævnte Forhold.

Tabel 13.

	Smør	Ost	Fløde	Sød- mælk	Skummet Mælk og Kernemælk	
					solgt	udvejet til Leveran- dørerne
Produktionens Mængde						
Andelsmejerier:	1000 Pd.	1000 Pd.	1000 Pd.	1000 Pd.	1000 Pd.	1000 Pd.
Øerne	80459	14232	7054	16064	38956	1,714828
Jylland	88163	7045	2434	11012	35304	2,004786
Hele Landet...	168622	21277	9488	27076	74260	3,719614
Heraf Byerne	3691	548	2345	13945	20153	70968
Fællesmejerier m. v.:						
Øerne	8494	6835	9845	72134	93692	89681
Jylland	12626	2449	2585	17967	57153	241721
Hele Landet...	21120	9284	12430	90101	150845	331402
Heraf Byerne	5077	1243	9306	68111	93916	49182
Produktionens Salgsværdi						
Andelsmejerier:	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.
Øerne	77600	2677	2425	983	521	25694
Jylland	84160	1099	690	574	459	30039
Hele Landet...	161760	3776	3115	1557	980	55733
Heraf Byerne	3598	126	762	905	398	1063
Fællesmejerier m. v.:						
Øerne	8199	1407	2889	4624	1630	1344
Jylland	12020	341	762	967	763	3622
Hele Landet...	20219	1748	3651	5591	2393	4966
Heraf Byerne	4958	177	2713	4432	1787	786

findes dog ogsaa, om end i mindre Grad, hos Mejerierne i Byerne. Svindet synes gennemgaaende mindst i Andelsmejerierne, hvilket maaske delvis kan staa i Forbindelse med deres mere ensartede Produktion.

Den gennemsnitlige Salgsværdi pr. Pd. for de afsatte Mejeri-produkter var gennemgaaende lidt lavere for Andels- end for

Fællesmejerier; jfr. nedenstaaende Oversigt, der indeholder Oplysning om Smør, Fløde og Mælk, henholdsvis for Øerne og Jylland og særskilt for Mejerierne i Byerne:

Valle		Indvejet Sødsmælk
solgt	udvejet til Leverandørerne	
1000 Pd.	1000 Pd.	1000 Pd.
9523	212616	2,125517
3033	112346	2,308698
12556	324962	4,434215
1611	9865	125435
28507	52161	385984
4687	23179	378600
33194	75340	764584
4652	9392	239443
		Samlet Salgsværdi
1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.
24	511	110435
6	270	117297
30	781	227732
3	23	6873
68	125	20286
12	56	18543
80	181	38829
10	23	14836

Den gennemsnitlige Salgsværdi pr. Pd.

	Smør	Fløde	Sødsmælk	Skummet Mælk og Kernemælk
Andelsmejerier	Øre	Øre	Øre	Øre
Øerne	96,4	34,4	6,1	1,3
Jylland	95,5	28,3	5,2	1,3
Hele Landet	95,9	32,3	5,8	1,3
Heraf Byerne . . .	97,2	32,5	6,5	2,0
Fællesmejerier				
Øerne	96,5	29,3	6,4	1,7
Jylland	95,2	29,5	5,4	1,3
Hele Landet	95,7	29,4	6,2	1,6
Heraf Byerne . . .	97,7	29,2	6,5	1,9

Kun for Fløde paa Øerne var Prisen væsentlig højere i Andelsmejerier. Dette vil imidlertid antagelig kunne forklares ved, at en væsentlig Del af Andelsmejeriernes Flødesalg er til Eksport, i hvilket Tilfælde Fløden er betydelig mere koncentreret end den Fløde, der afsættes til Byerne. Aarsagen til, at Fællesmejerierne gennemgaaende faa højere Priser for de afsatte Produkter end Andelsmejerierne, vil rimeligvis alene være at søge i, at en forholdsvis stor Del af Fællesmejeriernes Produktion afsættes i Byerne, hvor Priserne navnlig for Mælk vare højere¹⁾.

For de i Byerne beliggende Andels- og Fællesmejerier synes der ikke at være nogen Forskel i de opnaaede Priser.

¹⁾ I de i Byerne beliggende Mejerier indvejedes henimod en Tredjedel af den i Fællesmejerierne behandlede Mælkemængde mod 3 pCt. for Andelsmejerierne; jfr. Tabel 13.

10. Margarinefabrikker.

I de 16 Margarinefabrikker, der fandtes her i Landet i 1906, beskæftigedes i alt 595 Arbejdere, hvoraf 553 ved selve Margarinefabrikationen; jfr. nedenstaaende Tal:

	Mænd	Kvinder	Tilsammen
Ved selve Fabrikationen	386	167	553
- Tilvirkning og Reparation af Emballage..	21	10	31
Paa Maskinværkstedet.....	11	"	11
I alt ...	418	177	595

30 pCt. af Arbejderne vare Kvinder. — I Følge den af Bureauet udgivne Beretning om statskontrollerede Produktioner 1905¹⁾ tilvirkedes i Tiden fra $\frac{1}{4}$ 1905— $\frac{31}{3}$ 1906 paa de da eksisterende 17 Fabrikker i alt 47,93 Mill. Pd. Margarine, og Salgsværdien heraf kan ansættes til 23,20 Mill. Kr. eller 48,4 Øre pr. Pd²⁾. Yderligere afsatte en enkelt Fabrik 110000 Pd. kunstig Is til en Salgsværdi af ca. 3000 Kr. Kun 2 Fabrikker tilvirkede selv nye Margarinebøtter (for i alt 7600 Kr.), derimod havde 12 eget Reparationsværksted for beskadiget Emballage, og Værdien af det her udførte Arbejde kan ansættes til ca. 26500 Kr.

11. Mineralvandsfabrikker.

For Mineralvandsfabrikkerne ere de foreliggende Oplysninger vedrørende Produktion m. v. saa godt som fuldstændige. Den 12. Juni 1906 taltes 131 Mineralvandsfabrikker med 462 egentlig industrielle Arbejdere, og af disse have 130 meddelt Oplysning om Produktion i 1905³⁾. Af egentlige Fabrikarbejdere beskæftigedes her om Sommeren 477 og om Vinteren 281. Hertil kom yderligere af Kuske, der deltagte i Fabrikarbejdet, 43 om Sommeren og 36 om Vinteren, og af Kuske, der ikke deltagte i Fabrikarbejdet, henholdsvis 84 og 73. Omstaaende Tabel 14 indeholder til-

¹⁾ Statistiske Meddelelser 4. R, 21. B., 2. H.

²⁾ Salgsværdien var kun opgivet for 45 Mill. Pd.

³⁾ De 130 Mineralvandsfabrikker fordelte sig paa Landets Hoveddele saaledes: i Hovedstaden 20 (Tuborgs Mineralvandsfabrik medregnet), i Provinsbyerne 90, i Landdistrikterne 20.

svarende Oplysninger for Landets Hoveddele; de egentlige Fabrikarbejdere ere yderligere delte mellem voksne Mænd, voksne Kvinder og Halvdagsbørn.

Tabel 14.

	Egentlige Fabrikarbejdere				Kuske, der deltage i Fabrikarbejdet	Kuske, der ikke deltage i Fabrikarbejdet	I alt
	Voksne Mænd	Voksne Kvinder	Halvdagsbørn	Tilsammen			
Sommer:							
Hovedstaden ¹⁾	130	42	10	182	6	40	228
Provinsbyerne	142	62	50	254	29	42	325
Landdistrikterne . .	26	9	6	41	8	2	51
Hele Landet	298	113	66	477	43	84	604
Vinter:							
Hovedstaden ¹⁾	88	19	7	114	6	37	157
Provinsbyerne	97	21	24	142	26	34	202
Landdistrikterne . .	18	5	2	25	4	2	31
Hele Landet	203	45	33	281	36	73	390

Da Forbruget af Mineralvand naturligvis er størst om Sommeren, beskæftige Mineralvandsfabrikkerne paa denne Aarstid et betydelig større Antal Arbejdere end om Vinteren (477 mod 281). Det er særlig Kvinder og Børn, der udgøre den bevægelige Arbejdskraft; de voksne Mænd vare mere stadigt beskæftigede. De mandlige voksne Arbejdere udgjorde saaledes en forholdsvis større Del af den egentlige Arbejdsstyrke om Vinteren (72 pCt.) end om Sommeren (62 pCt.). Børn (hovedsagelig Drengene) beskæftigedes navnlig i Provinsbyerne. Af Kuskene deltog en Tredjedel i Arbejdet paa Fabrikken, medens de to Tredjedele udelukkende vare beskæftigede ved Kørsel.

Mineralvandsfabrikationen drives hyppigt i Forbindelse med anden Virksomhed. Ved Industritællingen i 1906 var dette Tilfældet med 66 eller ca. Halvdelen af samtlige Fabrikker. Heraf vare de 42 knyttede til Handel (30 til Ølhandel og 4 til Apotek), 16 til

¹⁾ Tuborgs Mineralvandsfabrik med 26 egentlige Fabrikarbejdere om Sommeren og 15 om Vinteren er medregnet under Hovedstaden. Da Varerne saavel fra Tuborgs som Carlsbergs Mineralvandsfabrik sælges fra Ølvognene, ere Kuskene for disse to Fabrikker ikke medregnede her.

Bryggeri og 8 til anden industriel Virksomhed. Under saadanne Forhold ville de paagældende Arbejdere ofte tillige være beskæftigede i den til Mineralvandsfabrikken knyttede Virksomhed, og man har derfor ved nærværende Undersøgelse stillet Spørgsmaal om, hvor mange af Arbejderne der tillige vare beskæftigede ved andet Arbejde. Dette var Tilfældet med 67 Mænd, 8 Kvinder og 3 Halvjagsbørn, i alt 78.

Paa de 130 Mineralvandsfabrikker fandtes i alt 407 Aftapningsapparater; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Antal Aftapningsapparater til			
	Sifons	Patentflasker	Propflasker	Tilsammen
Hovedstaden	34	42	37	113
Provinsbyerne	74	74	92	240
Landdistrikterne	16	20	18	54
Hele Landet	124	136	147	407

Af de 147 Aftapningsapparater til Propflasker kunde 20 ogsaa benyttes til Patentflasker. Antallet af Aftapningsapparater var pr. 100 egentlige Fabrikarbejdere om Sommeren i Hovedstaden 62, i Provinsbyerne 94 og i Landdistrikterne 132.

Den samlede Salgsværdi for den i 1905 afsatte Produktion var 1,7 Mill. Kr., hvoraf 855000 Kr. falder paa Fabrikker i Hovedstaden, 719000 paa Provinsbyerne og 106000 paa Landdistrikterne.

I Forhold til Arbejdertallet var Produktionens Salgsværdi langt den største i Hovedstaden, ca. 4700 Kr. pr. Arbejder mod 2800 Kr. i Provinsbyerne og 2600 Kr. i Landdistrikterne. Ganske vist var det navnlig i Provinsbyerne, at Arbejderne tillige vare beskæftigede ved andet Arbejde, men selv om Hensyn tages hertil, vil Forholdet mellem Tallene ikke ændres synderligt¹⁾.

Side 61 øverst meddeles en specificeret Oversigt over Produktionens Mængde og Salgsværdi. Salgsværdien er for de enkelte Poster delvis beregnet, da adskillige Fabrikker kun havde speci-

¹⁾ De 78 Arbejdere, der som ovenfor nævnt tillige vare beskæftigede ved Arbejde uden for Mineralvandsfabrikationen, fordelte sig saaledes paa Landets Hoveddele: Hovedstaden 14, Provinsbyerne 48, Landdistrikterne 16.

ficeret Mængden, medens Salgsværdien var opgivet for Produktionen som Helhed.

	Mængde	Salgsværdi
	1000 Stkr.	Kr.
Almindeligt Sodavand (herunder Appolinaris o. l.),	Sifons	1895 223200
	1/2 Pots Patentflasker	1074 95100
	1/4 — —	7213 325100
	1/4 — Propflasker	3142 141600
	1000 Potter	
i Beholdere	393 28000	
	1000 Stkr.	
Søde Vande (Limonade, Citronvand m. v.), 1/4 Fl.	9633	632100
Mineralske Vande, 1/4 Fl.	612	45900
Uspecificerede Varer	—	189000
Tilsammen...	—	1,680000

Den samlede Produktion kan ansættes til 8,84 Mill. Potter; heraf var ca. 5,95 Mill. Potter almindeligt Sodavand m. v., ca. 2,72 Mill. Potter søde Vande og ca. 0,17 Mill. Potter mineralske Vande.

Størstedelen af de 130 Mineralvandsfabrikker var Smaa-fabrikker med en Produktion af under 10000 Kr. Salgsværdi; jfr. nedenstaaende Oversigt:

Produktionens Salgsværdi	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere (herunder Kuske, der deltage i Fabrikarb.)	Produktionens
			Salgsværdi
		Sommer	Kr.
under 10000 Kr.	85	188	398500
10—50000 —	40	205	711000
over 50000 —	5	127	570500
Tilsammen...	130	520	1,680000

Kun 5 Fabrikker havde over 50000 Kr. Salgsværdi, men disse 5 Fabrikker fremstillede alene omtrent en Tredjedel af Landets samlede Produktion. I Forhold til Arbejdertallet var Produktionen stærkt stigende med Virksomhedens Størrelse. I de smaa Fabrikker var Salgsværdien pr. Arbejder kun ca. 2100 Kr., i de mellemstore ca. 3500 Kr. og i de store Fabrikker ca. 4500 Kr.

I 1897 er Salgsværdien for Produktionen i 30 Mineralvandsfabrikker med 287 Arbejdere opgjort til 996000 Kr. Det samlede Antal Fabrikker var i 1897 123 med 528 Arbejdere.

12. Ølbryggerier og Maltgørerier.

I Følge «Statskontrollerede Produktioner 1905» udgjorde Antallet af Bryggerier ved Udgangen af dette Aar i hele Landet 383, hvoraf de 42 tilvirkede skattepligtigt Øl (38 havde tillige skattefri Produktion) og 341 alene skattefrit Øl¹⁾. For de Bryggerier, der tilvirkede skattepligtigt Øl, er nærværende Opgørelse fuldstændig. Opgørelsen omfatter ganske vist kun 40 Bryggerier, men i 1905 have 2 af de 42 Bryggerier, der ere anførte i førnævnte Hæfte, ikke tilvirket skattepligtigt Øl. Derimod har man kun modtaget Oplysning fra 300 Bryggerier, der tilvirkede skattefrit Øl, og der mangler saaledes Oplysning om Produktionen for 41 Bryggerier, nemlig for 16 i Byerne (heraf 10 paa Øerne og 6 i Jylland) og 25 paa Landet. For Landets Hoveddele var Fordelingen af de 340 Bryggerier, for hvilke der i nærværende Opgørelse foreligger Oplysning om Produktionen, saaledes som nedenfor angivet:

	Antal Bryggerier	
	med skattepligtig Produktion	udelukkende med skattefri Produktion
Hovedstaden*)	6	8
Øernes Købstæder	16	59
Jyllands —	18	51
Landdistrikterne	"	182
Hele Landet	40	300

*) Tuborg Bryggerier ere medregnede under Hovedstaden. Bryggerierne paa Frederiksborg ere efter nærværende Opgørelse henførte til Hovedstaden, men i «Statskontrollerede Produktioner» til Øernes Købstæder.

De 340 Bryggerier beskæftigede gennemsnitlig i 1905 i alt 4914 Arbejdere om Sommeren og 4465 om Vinteren (Kuske medregnede); d. 12. Juni 1906 udgjorde Antallet af Arbejdere paa de da optalte 342 Bryggerier i Forbindelse med de til Bryggerierne knyttede Ølaftapningsanstalter 3935 Arbejdere og 987 Kuske eller i alt 4922, hvilket er i god Overensstemmelse med nærværende Opgørelse. Særskilt for Bryggerier, der tilvirkede skattepligtigt Øl, og Bryggerier, der kun tilvirkede skattefrit Øl, vare Tallene saaledes:

¹⁾ Statistiske Meddelelser 4. R., 21. B., 2. H.

	Sommer			Vinter		
	Mænd	Kvinder	Tilsammen	Mænd	Kvinder	Tilsammen
39 Bryggerier med skattepligtig Produktion ¹⁾	2118	1248	3366	2043	985	3028
301 Bryggerier udelukkende med skattefri Produktion	1417	131	1548	1347	90	1437
Tilsammen . . .	3535	1379	4914	3390	1075	4465

Medens det gennemsnitlige Antal Arbejdere i Bryggerier med skattepligtig Produktion var 86 om Sommeren og 78 om Vinteren, vare de tilsvarende Tal for Bryggerier med skattefri Produktion betydelig mindre, nemlig henholdsvis for Sommer og Vinter 5,1 og 4,8 Arbejdere. I Bryggerier med skattepligtig Produktion beskæftigedes et forholdsvis stort Antal Kvinder, om Sommeren 37 pCt. mod 8 pCt. i de øvrige Bryggerier. Om Vinteren var det noget mindre, henholdsvis 33 og 6 pCt., og Variationen i Bryggeriernes Arbejdsstyrke gav sig saaledes det stærkeste Udslag inden for de kvindelige Arbejdere.

I omstaaende Tabel 15 (Side 64) ere Arbejderne, særskilt for de to Grupper af Bryggerier, delte efter Beskæftigelsens Art.

Fordeler man Arbejderne procentvis paa de forskellige Grupper af Beskæftigelse, faas følgende Oversigt:

	Arbejdere i Bryggerier med skattepligtig Produktion		skattefri Produktion	
	Sommer pCt.	Vinter pCt.	Sommer pCt.	Vinter pCt.
Ved Brygningen	20	19	47	41
— Maltgørieriet	—	6	4	13
— Aftapning	52	47	14	12
Kuske	14	15	31	30
Andre Arbejdere	14	13	4	4
	100	100	100	100

I Bryggerier, der udelukkende tilvirkede skattefrit Øl, var henimod Halvdelen af samtlige Arbejdere beskæftiget ved Brygning mod kun en Femtedel i skattepligtige Bryggerier; ogsaa Kuske og Maltgørere udgjorde her en langt større Andel af samt-

¹⁾ Et Bryggeri i Hovedstaden, der kun tilvirkede et ganske ubetydeligt Kvantum skattepligtigt Øl, men iøvrigt fremstillede skattefri Ølsorter, er her henført til Bryggerier med skattefri Produktion.

Tabel 15.

	Sommer			Vinter		
	Mænd	Kvin-der	Til-sammen	Mænd	Kvin-der	Til-sammen
39 Bryggerier, der tilvirkede skattepligtigt Øl						
Ved Brygningen	677	1	678	587	1	588
— Maltgørieriet	8	"	8	183	"	183
— Aftapningen	504	1233	1737	450	974	1424
Kuske og deres kørende Hjælpere ..	467	"	467	443	"	443
Andre Arbejdere (Bødkere, Maskin-personale m. v.)	462	14	476	380	10	390
Tilsammen...	2118	1248	3366	2043	985	3028
301 Bryggerier, der udelukkende tilvirkede skattefrit Øl						
Ved Brygningen	700	22	722	576	17	593
— Maltgørieriet	52	3	55	181	2	183
— Aftapningen	119	99	218	100	70	170
Kuske og deres kørende Hjælpere ..	484	"	484	434	"	434
Andre Arbejdere (Bødkere, Maskin-personale m. v.)	62	7	69	56	1	57
Tilsammen...	1417	131	1548	1347	90	1437

lige Arbejdere end i skattepligtige Bryggerier. Derimod beskæftiges der i de skattepligtige Bryggerier et forholdsvis meget stort Aftapningspersonale, over Halvdelen mod en Syvendedel i de skattefrie Bryggerier. Om Sommeren vare navnlig i skattepligtige Bryggerier forholdsvis faa Arbejdere beskæftigede ved Maltgørieri; Tilvirkningen af Malt fandt hovedsagelig Sted om Vinteren. De 1379 kvindelige Arbejdere vare næsten alle beskæftigede ved Aftapning.

Ca. 130 Bryggerier havde mekanisk Bevægkraft, men denne blev i 50 Bryggerier (22 i Provinsbyerne og 28 i Landdistrikterne) ikke benyttet regelmæssigt. Efter det omtrentlige Antal Timer, i hvilke Bevægkraften benyttedes daglig, fordelte de 50 Bryggerier sig saaledes:

	Antal Bryggerier
1 Time	3
2 Timer	14
3 —	8
4 —	8
5 —	11
6 —	6
Tilsammen...	50

I de mindre Bryggerier bryggedes i Almindelighed hver anden Dag om Sommeren, men kun hver tredje Dag om Vinteren; jfr. nedenstaaende Oversigt, hvor Antallet af Bryggerier henholdsvis for Sommer og Vinter er fordelt efter det ugentlige Antal Bryg, særskilt for skattepligtige og skattefri Bryggerier:

Antal Bryg pr. Uge	Sommer			Vinter		
	skattepligtige	skattefri	Tilsammen	skattepligtige	skattefri	Tilsammen
1	"	18	18	"	84	84
2	"	87	87	3	145	148
3	3	102	105	6	33	39
4	5	46	51	6	13	19
5	5	20	25	7	2	9
6	6	4	10	6	1	7
7	7	2	9	2	2	4
8—14 . . .	6	6	12	4	6	10
15—21 . . .	4	1	5	2	"	2
over 21 . .	1	"	1	1	"	1
Uoplyst . .	3	14	17	3	14	17
Tils. . . .	40	300	340	40	300	340

Den samlede afsatte Produktion af Øl i Regnskabsaaret 1904—05¹⁾ udgjorde i samtlige 340 Bryggerier 664400 Tdr. skattepligtigt og 1,100000 Tdr. skattefrit Øl. I 1905 (for skattepligtigt Øl Kalenderaaret, for skattefrit Øl Tidsrummet $\frac{1}{6}$ 1904— $\frac{31}{5}$ 1905) udgjorde i Følge «Statskontrollerede Produktioner» det indenlandske Forbrug samt Udførselen til Udlandet tilsammen 663800 Tdr. skattepligtigt og 1,174600 Tdr. skattefrit Øl²⁾. Medens Tallene for skattepligtigt Øl vise god Overensstemmelse, har nærværende Opgørelse som Følge af, at der som ovenfor nævnt mangler Oplysning om 41 Bryggerier, givet ca. 75000 Tdr. skattefrit Øl (formentlig hovedsagelig Hvidtøl) for lidt. Den samlede Salgsværdi for de 1,764000 Tdr. Øl udgjorde i alt 31,19 Mill. Kr., hvortil yderligere kom 1,13 Mill. Kr. for Gær, Bærme, Maltspirer, Malt m. v.

1) De allerfleste Bryggerier opgav Produktionen for Tidsrummet $\frac{1}{10}$ 1904— $\frac{30}{6}$ 1905; for enkelte Bryggerier vedrøre de meddelte Oplysninger enten Kalenderaaret 1905 eller Tidsrummet $\frac{1}{6}$ 1905— $\frac{31}{5}$ 1906.

2) Udførselen til Udlandet (mest til Skibsforsyning) blev opgjort til ca. 21800 Tdr. skattepligtigt Øl; af skattefrit Øl udføres intet.

I nedenstaaende Tabel 16 er Ølproduktionen nærmere specificeret, idet den samtidig er delt, eftersom Øllet blev solgt uaftappet (i Tdr.) eller aftappet (paa Flasker).

Tabel 16.

	Solgt uaftappet		Solgt aftappet		
	Mængde	Salgsværdi	Mængde		Salgsværdi
	Tdr.	Kr.	1000Flasker ^{1/1} Fl.	omsat til Tdr.	Kr.
Hvidtøl.....	839430	5,744000	2833	14757	190200
Skibsel.....	136370	1,143600	154	802	10800
			^{1/2} Fl.		
Maltøl.....	404	4500	1289	3357	200000
Maltekstrakt.....	3	250	1038	2703	203000
Dobbeltøl.....	1590	30400	11089	28878	740700
Skattefrit bajersk Øl.....	230	3300	27410	71380	1,920000
Skattefrit Øl i alt...	978027	6,926050	—	121877	3,264700
			^{1/2} Fl.		
Pilsenerøl.....	64650	1,678600	81258	211110	7,438400
Lagerøl.....	133020	3,398000	92547	241008	7,883600
Porter.....	9110	338300	2023	5268	249000
Münchener Øl.....	100	5300	48	125	11100
Skattepligtigt Øl i alt...	206880	5,420200	175876	457511	15,582100
Tilsammen...	1,184907	12,346250	—	579388	18,846800

Medens kun en Tredjedel af det skattefri Øl bryggedes i Hovedstaden, tilvirkede Bryggerierne her over to Tredjedele af Landets samlede Produktion af skattepligtigt Øl; jfr. nedenstaaende Tal:

	Skattefrit Øl	Skattepligtigt Øl	Tilsammen
	Tdr.	Tdr.	Tdr.
Hovedstaden.....	368548	458855	827403
Provinserne.....	731356	205536	936892
Hele Landet...	1,099904	664391	1,764295

Af Hovedstadens Ølproduktion var over Halvdelen (55 pCt.) skattepligtig, i Provinserne kun godt en Femtedel (22 pCt.).

Efter Sorter fordelte den skattefri Produktion sig saaledes, særskilt for Hovedstaden og Povinserne:

	Hvidtøl	Skibsel	Maltøl og Maltekstrakt	Dobbeltøl	Skattefrit bajersk Øl	Til- sammen
	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.
Hovedstaden..	183462	113559	2608	5801	63118	368548
Provinserne..	670725	23613	3859	24667	8492	731356
Hele Landet	854187	137172	6467	30468	71610	1,099904

Skibsøl og skattefrit bajersk Øl fremstilledes hovedsagelig i Hovedstaden, de øvrige Ølsorter overvejende i Provinserne.

For skattepligtigt Øl var Fordelingen saaledes:

Tilsammen		Pilsenerøl	Lagerøl	Porter	Tilsammen	
Mængde	Salgsværdi	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	
Tdr.	Kr.					
		Hovedstaden	234397	211586	12872	458855
		Provinserne	41363	162667	1506	205536
		Hele Landet	275760	374253	14378	664391
854187	5,934200					
137172	1,154400					
3761	204500					
2706	203250					
30468	771100					
71610	1,923300					
1,099904	10,190750					
275760	9,117000					
374028	11,281600					
14378	587300					
225	16400					
664391	21,002300					
1,764295	31,193050					

Det er navnlig Pilsenerøl og Porter, der hovedsagelig tilvirkes i Hovedstaden, af Lagerøl fremstilles et ikke ubetydeligt Kvantum i Provinserne.

Af hele Ølproduktionen forlod to Tredjedele Bryggerierne i uaftappet Stand, medens en Tredjedel tappedes paa Flasker paa selve Bryggeriet. Af det skattepligtige Øl blev endogsaa 69 pCt. aftappet; derimod blev kun en Niendedel af det skattefrie Øl aftappet paa selve Bryggeriet. For de forskellige Ølsorter vare Tallene for hele Landet og for Hovedstaden særskilt følgende:

	Af 100 Tdr. blev solgt aftappet	
	Hele Landet	Hovedstaden
Hvidtøl	2	"
Skibsøl	1	"
Maltøl	89	98
Maltekstrakt	100	"
Dobbeltøl	95	81
Skattefrit bajersk Øl	100	100
Skattefrit Øl i alt	11	19
Pilsenerøl	77	75
Lagerøl	64	49
Porter	37	32
Skattepligtigt Øl i alt	69	61
Alle Ølsorter	33	43

Af de skattefrie Ølsorter blev Maltøl, Maltekstrakt, Dobbeltøl og skattefrit bajersk Øl saa at sige udelukkende solgt paa Flasker, derimod solgtes omtrent alt Hvidtøl og Skibsøl uaftappet; af det skattepligtige Øl solgtes af Pilsenerøl ikke engang en Fjerdedel

uaf tappet mod godt en Tredjedel af Lagerøllet. Denne Forskel mellem Pilsener- og Lagerøl er udelukkende at søge hos Hovedstadens Bryggerier og hænger sammen med, at Hovedstadsbryggeriernes Provinssalg, der foregaar uaf tappet, fortrinsvis omfatter Lagerøl; jfr. nedenstaaende Oversigt over Hovedstadsbryggeriernes Afsætning af skattepligtigt Øl:

	Solgt uaf tappet	Solgt aftappet	Tilsammen
	Tdr.	Tdr.	Tdr.
Pilsenerøl	59231	175166	234397
Lagerøl	108723	102863	211586
Porter	8767	4105	12872
Tilsammen	176721	282134	458855

Priserne vare naturligvis betydelig højere for det aftappede end for det uaf tappede Øl; jfr. nedenstaaende Tal for Landet som Helhed:

	Gennemsnitspris pr. Td.		Gennemsnitspris
	uaf tappet	aftappet	pr. Flaske
	Kr.	Kr.	Øre.
Hvidtøl	6,05	12,90	6,7 (¹ / ₂ Fl.)
Skibsøl	8,05	13,45	7,0 (—)
Dobbeltøl	19,10	25,65	6,7 (¹ / ₂ Fl.)
Skattefrit bajersk Øl	—	26,90	7,0 (—)
Pilsenerøl	25,95	35,25	9,2 (—)
Lagerøl	25,55	32,70	8,3 (—)
Porter	37,15	47,25	12,3 (—)

Af Biprodukter afsattes i samtlige 340 Bryggerier og een Ølgærfabrik i Regnskabsaaret 1904—05 for 1,132000 Kr.; jfr. følgende Tal:

	Mængde	Salgsværdi
		Kr.
Gær	576000 Pd.	75600
Bærme	9900 Tdr.	9600
Mask og Maltspirer	—	776000
Malt	2,931000 Pd.	270600
Tilsammen	—	1,131800

Desuden maltedes ca. 33000 Tdr. Korn for fremmed Regning, hvorfor opnaaedes en Betaling af 45300 Kr.

I Følge Beretningen i Ministerialtidende B 1906 udgjorde Forbruget af Raastoffer i alle Landets 383 Bryggerier følgende:

Bygmalt	68,629000 Pd.	Ris	707000 Pd.
Majs	4,478000 —	Sukker	812000 —

Humleforbruget i de 340 Bryggerier, som nærværende Opgørelse omfatter, er opgjort til 813000 Pd. For de ca. 40 Bryggerier, for hvilke man ikke har modtaget Oplysning om Produktionen, kan Humleforbruget anslaaes til ca. 25000 Pd., og det samlede Forbrug bliver saaledes 838000 Pd.¹⁾

Af de 68,6 Mill. Pd. Malt kan ca. 2½ Mill. Pd. antages at være forbrugt i de manglende ca. 40 Bryggerier. I de her behandlede 340 Bryggerier forbrugtes saaledes 66,1 Mill. Pd., og af disse fremstilledes de 49,5 Mill. Pd. paa selve Bryggeriet, medens Resten (16,6 Mill. Pd.) blev indkøbt. En Del heraf kan naturligvis være produceret paa andre Bryggerier og kan altsaa være indbefattet i de 2,9 Mill. Pd., der fremstilledes paa Bryggerierne til Salg, men dette Kvantum er dog hovedsagelig blevet anvendt til Hjemmebrygning. Ca. 16 Mill. Pd. af Ølbryggeriernes Maltforbrug er saaledes enten bleven produceret paa selvstændige Maltgørerier eller indført fra Udlandet²⁾.

Af selvstændige Maltgørerier taltes i 1906 132 med 101 Arbejdere; for 1905 har man modtaget Oplysning om Produktionen fra 126 Maltgørerier med 54 Arbejdere om Sommeren og 155 om Vinteren³⁾. Der tilvirkedes i alt 12,8 Mill. Pd. Malt til en samlet Salgsværdi af 1,210000 Kr. Af Byg forbrugtes 16,8 Mill. Pd. eller 131 Pd. for hver 100 Pd. Malt. Desuden maledes 29800 Tdr. Byg for fremmed Regning, og Betalingen herfor var 41900 Kr. eller 1,40 Kr. pr. Td. For Landets Hoveddele vare Tallene følgende:

1) I 1905 var Indførselen af Humle her til Landet 1,251000 Pd., og Hjemmebrygningen maa saaledes foruden den hjemlige Avl antages at have forbrugt godt 400000 Pd. fremmed Humle.

2) I 1905 indførtes fra Udlandet til Forbrug her i Landet 5,21 Mill. Pd. Malt, i 1904 14,19 Mill. Pd.

3) Naar der den 12. Juni 1906 taltes 101 Arbejdere, medens Antallet af Arbejdere om Sommeren paa omtrent lige saa mange Maltgørerier ved nærværende Opgørelse er optalt til 54, maa dette antages at hidrøre fra, at man ved Udfyldningen af Industritællingskemaerne d. 12. Juni 1906 ikke overalt har angivet det paa Tællingsdagen beskæftigede Antal, men et anslaaet Gennemsnitstal.

	Antal Malt- gørierier	Forbrug af Byg 1000 Pd.	Tilvirket Malt for egen Regning		Maltet for fremmed Regning	
			Mængde 1000 Pd.	Salgsværdi Kr.	Mængde Tdr.	Betaling herfor Kr.
			Hovedstaden.....	2	4294	3348
Provincsbyerne	27	9009	7113	651300	6270	10250
Landdistrikterne	97	3462	2373	217500	23330	31230
Hele Landet ...	126	16765	12834	1,210300	29820	41920

I Hovedstaden og Provincsbyerne forbrugtes kun 127 à 128 Pd. Byg pr. 100 Pd. Malt, i Landdistrikterne derimod 146 Pd. Maltelønnen var lavest paa Landet, 1,34 Kr. pr. Td. mod 1,63 Kr. i Provincsbyerne.

13. Brændeovnsbrænderier.

I 1905 var i alt 40 Brændeovnsbrænderier i Drift, og for samtlige disse 40 Brænderier har man modtaget Oplysning om Produktion m. v. i 1905¹⁾. Den i dette Aar afsatte Mængde 8° Spiritus udgjorde i alt 34,47 Mill. Potter; jfr. nedenstaaende Fordeling mellem Landets Hoveddele:

	Antal Brænderier	Antal Arbejdere	Afsat 8° Spiritus 1000 Pt.
Hovedstaden	8 ²⁾	155	8625
Øernes Købstæder ..	12	117	7495
Jyllands — ..	16	318	17950
Landdistrikterne ..	3 ³⁾	4	396
Hele Landet...	39	594	34466

Baade med Hensyn til det beskæftigede Antal Arbejdere og den gennemsnitlige Produktion pr. Brænderi ere de jyske Købstadsbrænderier noget større end Brænderierne i Hovedstaden; betydelig mindre ere Brænderierne i Øernes Købstæder, og de 3 Landbrænderier ere alle ganske smaa; jfr. nedenstaaende Fordeling af Brænderierne efter Afsætningens Størrelse i 1905:

¹⁾ For nogle Brænderier vedrøre de meddelte Oplysninger Tiden fra medio 1904 til medio 1905.

²⁾ Desuden 1 Rektificeringsanstalt med 12 Arbejdere.

³⁾ Den af Internationalt Tørvesprit-Aktieselskab drevne Virksomhed i Vildmosen ikke medregnet.

Antal Brænderier, fordelt efter det i 1905 afsatte
Kvantum 8° Spiritus

	under 100000 Pt.	100-300000 Pt.	300000- ¹ / ₂ Mill. Pt.	¹ / ₂ -1 Mill. Pt.	1- ¹ / ₂ Mill. Pt.	¹ / ₂ -2 Mill. Pt.	2-3 Mill. Pt.	5-6 Mill. Pt.	Til- sammen
Hovedstaden	"	"	1	2	3	2	"	"	8
Øernes Købstæder	3	3	1	2	1	2	"	"	12
Jyllands —	"	4	3	3	3	"	2	1	16
Landdistrikterne .	1	2	"	"	"	"	"	"	3
Hele Landet . . .	4	9	5	7	7	4	2	1	39

Salgsværdien for de i 1905 afsatte 34,47 Mill. Potter Spiritus var 9,68 Mill. Kr., hvortil yderligere kom 2,45 Mill. Kr. for Gær og Bærme. Salgsværdien for samtlige Brænderiprodukter (bortset fra Mask) blev saaledes 12,13 Mill. Kr.; jfr. nedenstaaende Specifikation:

	Mængde	Salgsværdi Kr.
Raasprit	3,497000 Potter	790000
Brændevin og Spiritus	29,810000 —	8,578000
Raasprit samt Brændevin og Spiritus . .	1,159000 —	313000
Pressegær	5,431000 Pund ¹⁾	1,429000
Bærme, solgt	1,309000 Tdr.	916000
— , opfodret i egen Bedrift	218000 —	107000
Tilsammen	—	12,133000

Dersom de 1,159000 Potter Spiritus, om hvilke der ikke foreligger Oplysning om Fordelingen mellem Raasprit og Brændevin og Spiritus, fordele sig paa samme Maade som de Kvanta, hvis Art er oplyst, vil det i Aaret 1905 afsatte Kvantum Raasprit kunne anslaaes til 3,62 Mill. Potter. Samtidig er der imidlertid paa 3 Fabrikker blevet rektificeret 1,16 Mill. Potter Raasprit, indkøbt fra andre Fabrikker, og Forbruget af indenlandsk Raasprit i 1905 kan saaledes kun ansættes til 2,46 Mill. Potter²⁾.

¹⁾ I «Statskontrollerede Produktioner 1905» er Gærproduktionen angivet til 4,34 Mill. Pd., altsaa over 1 Mill. Pd. mindre end efter nærværende Opgørelse. Antagelig hidrører Forskellen alene fra, at den i Statskontrollerede Produktioner angivne Mængde er ren Gær, medens Salgsvareren ofte iblandt fremmede Bestanddele (navnlig Kartoffelstivelse) for at faa den tilstrækkelig tør, en Tilblanding, der dog ikke anses for absolut nødvendig.

²⁾ Indførselen af Raasprit var i 1905 ca. 875000 Potter, men den allerstørste Del af denne Sprit er efter at være blevet rensat paa indenlandske Rektificeringsanstalter atter udført til Udlandet. Kun 100000 Potter ere forbrugte paa Frederiksværk Krudtfabrik.

Den gennemsnitlige Salgsværdi var i 1905 for Raasprit 22,6 Øre, for Brændevin og Spiritus 28,8 Øre pr. Pot og for Gær 26,3 Øre pr. Pd. Den afhændede Bærme kostede 70 Øre pr. Td., medens den opfodrede Bærme kun ansattes til 49 Øre pr. Td. Tilvirkning af Gær fandt Sted i 15 Brænderier, og i 12 Brænderier blev Bærmen helt eller delvis opfodret i egen Bedrift; jfr. nedenstaaende Tal:

	Antal Brænderier	Heraf	
		tilvirkede Gær	opfodrede Bærme i egen Bedrift
Hovedstaden	8	2	1
Øernes Købstæder	12	3	4
Jyllands —	16	10	4
Landdistrikterne . . .	3	"	3
Hele Landet	39	15	12

14. Eddike- og Sennepsfabrikker.

Ved Industritællingen d. 12. Juni 1906 blev der her i Landet talt 13 Sennepsfabrikker med 31 Arbejdere og 14 Eddikefabrikker ligeledes med 31 Arbejdere. Af disse har man ikke modtaget Oplysning om Produktion m. v. for 9 ganske smaa Sennepsfabrikker med tilsammen 6 Arbejdere og 3 smaa Eddikefabrikker med 3 Arbejdere. Af de øvrige 15 Fabrikker vare de 3 rene Sennepsfabrikker, de 7 rene Eddikefabrikker, medens de 5 fabrikerede saavel Sennep som Eddike. Det gennemsnitlige Antal Arbejdere i 1905 i alle 15 Fabrikker var (bortset fra 23 Bude, Kuske m. v.) 58, hvoraf ca. 38 vare beskæftigede ved Eddikebryggeri og ca. 20 ved Sennepsfabrikation.

Produktionens samlede Salgsværdi var 739000 Kr., nemlig 464000 Kr. for Eddike, 208000 Kr. for Sennep og 67000 Kr. for Cider m. v.; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Mængde	Salgsværdi Kr.
Taffeleddike og Eddikesprit	19000 Oksehoveder	464000
Sennep i udørt Tilstand	433000 Potter	} 208000
Sennepsmel	134000 Pund	
Cider	955 Oksehoveder	59000
Soya	29600 Potter	8000
Tilsammen	—	739000

I efterfølgende Tabel 17 har man givet en Oversigt over Arbejderne (Mænd og Kvinder over 14 Aar samt Halvdagsbørn), fordelte efter deres Beskæftigelse, særskilt for dem, der vare beskæftigede i Fabrikens Lokaler, og for direkte beskæftigede Hjemmearbejdere.

Tabel 17.

		Beskæftigede i Fabrikens Lokaler				Direkte beskæft. Hjemmearbejdere				I alt
		ved Tilvirkning af				Overrullere	Stripper	Cigarnagere	Tilsammen	
		Røgtobak	Skraatobak	Cigarer og Cigaretter	Tilsammen					
Hovedstaden	Mænd over 14 Aar	54	69	821	944	48	16	56	120	1064
	Kvinder - - -	31	92	1431	1554	433	17	44	494	2048
	Halvdagsbørn	46	175	137	358	"	"	"	"	358
	Tilsammen	131	336	2389	2856	481	33	100	614	3470
Provinserne	Mænd over 14 Aar	171	295	1005	1471	4	3	52	59	1530
	Kvinder - - -	103	308	599	1010	87	90	4	181	1191
	Halvdagsbørn	125	308	174	607	"	"	"	"	607
	Tilsammen	399	911	1778	3088	91	93	56	240	3328
Hele Landet	Mænd over 14 Aar	225	364	1826	2415	52	19	108	179	2594
	Kvinder - - -	134	400	2030	2564	520	107	48	675	3239
	Halvdagsbørn	171	483	311	965	"	"	"	"	965
	Tilsammen	530	1247	4167	5944	572	126	156	854	6798

Regner man de 126 hjemmearbejdende Stripper som beskæftigede ved Cigartilvirkning, faas følgende summariske Fordeling af Arbejderne efter Tobaksindustriens Hovedgrene:

	Antal Arbejdere, beskæftigede ved Tilvirkning af			
	Cigarer	Skraatobak	Røgtobak	Tilsammen
Hovedstaden	3003	336	131	3470
Provinserne	2018	911	399	3328
Hele Landet	5021	1247	530	6798
	pCt.	pCt.	pCt.	
Hovedstaden	86	10	4	100
Provinserne	61	27	12	100
Hele Landet	74	18	8	100

Af Tobaksindustriens Arbejdere vare ca. tre Fjerdedele beskæftigede ved Tilvirkning af Cigarer og henholdsvis 18 og 8 pCt. ved Fabrikation af Skraa- og Røgtobak. Tilmed maa Forholdstallet for de ved Cigarfabrikationen beskæftigede Arbejdere sættes lidt højere (godt 75 pCt.), idet de manglende 257 Arbejdere som ovenfor nævnt hovedsagelig tilvirkede Cigarer, og de hjemmearbejdende Cigarmagere yderligere kunne have Hjælpere. Antallet af saadanne Hjælpere er opgivet til i alt 84, men dette Tal er sikkert for lavt.

Af Tobaksindustriens samtlige Arbejdere var omtrent Halvdelen (48 pCt.) Kvinder over 14 Aar, 38 pCt. var Mænd over 14 Aar og 14 pCt. Halvdagsbørn; jfr. nedenstaaende Oversigt:

Beskæftigede ved Tilvirkning af	Af 100 Arbejdere vare		
	Mænd over 14 Aar	Kvinder over 14 Aar	Halvdagsbørn
Cigarer.....	40	54	6
Skraatobak.....	29	32	39
Røgtobak.....	43	25	32
Hele Tobaksindustrien...	38	48	14

I Cigarindustrien var endogsaa 54 pCt. Kvinder. Paa den anden Side beskæftigedes der forholdsvis mange voksne Mænd ved Tilvirkning af Røgtobak, medens Børn fortrinsvis anvendtes i Skraatobaksfabrikationen. Det var navnlig Hovedstadens Cigarindustri, der brugte kvindelig Arbejdskraft. Her vare omtrent to Tredjedele (64 pCt.) Kvinder mod kun 39 pCt. i Provinserne. Af Arbejderne vare 854 eller 13 pCt. beskæftigede i eget Hjem. Hjemmearbejdersystemet blev mest brugt i Hovedstaden, og det var navnlig Kvinderne, der vare beskæftigede paa denne Maade (Overrullere).

Arbejderne ved Cigartilvirkningen falde i tre Hovedgrupper: Tilberedere (Strippere, Dæksmagere), Cigararbejdere (Cigarmagere, Vikkelmagere, Overrullere) samt Efterarbejdere (Sorterere, Pakkere, Kasseudstyrere m. v.). Forinden Tobakken lader sig forarbejde til Cigarer, maa Tobaksbladene strippes, d. v. s. den grove Midtribbe fjernes. Dette besørges for Indlæggets Vedkommende af Strippere og for Dæksbladets af Dæksmagere. Dæksbladet maa behandles med større Omhu, og Dæksmagere lønnes derfor ogsaa gennemgaaende

bedre end almindelige Strippere. Ofte besørge dog de samme Arbejdere Tilberedningen saavel af Dæksbladet som af Indlægget. Efter at Tobakken saaledes er tilberedt, kan en enkelt Arbejder gøre Cigaren helt færdig («helarbejdende Cigarmager»), eller ogsaa bliver Arbejdet fordelt paa to. Den ene (Vikkelmageren) forfærdiger Indlægget (Viklen), og Dæksbladet bliver derpaa paalagt af en anden (Ovrruller). Denne Deling mellem to Personer anvendes fortrinsvis ved billigere Sorter, derimod gøres finere Cigarer i Almindelighed helt færdige af samme Person.

Fordelingen mellem Cigarindustriens tre Hovedgrupper af Arbejdere vil, særskilt for Hovedstaden og Provinserne, fremgaa af følgende Tal¹⁾:

	Af 100 Arbejdere vare		
	Berednings- arbejdere	Cigar- arbejdere	Efterarbejdere og andre Arbejdere ²⁾
Hovedstaden.....	22	62	16
Provinserne	22	58	20

Antallet af Beredningsarbejdere synes her i Landet forholdsvis stort, navnlig i Sammenligning med Resultaterne af de Undersøgelser, der foreligge fra Sverrig og Finland³⁾. Forholdstallet for Beredningsarbejdere angives her henholdsvis til 16 og 9 pCt. af Cigarindustriens samlede Arbejdertal, medens nærværende Undersøgelse giver 22 pCt. Det ligger nær at sætte dette Forhold i Forbindelse med Indførelsen af de nye automatiske Vikkelmaskiner, der gør det muligt at nøjes med et forholdsvis mindre Antal Arbejdere ved den egentlige Fabrikation. Det er ogsaa navnlig i

1) De her meddelte Forholdstal ere beregnede paa Grundlag af de paa Hovedskemaerne angivne specificerede Oplysninger angaaende Arbejderens Beskæftigelse, idet man har udsøgt de Skemaer, hvor Specifikationen var mest nøjagtig og udtømmende. Forholdstallene vedrøre ca. 2600 Arbejdere i Hovedstaden og ca. 1250 Arbejdere i Provinserne.

2) Herunder er henført de Halvdagsbørn, for hvilke der ikke var angivet nogen særlig Beskæftigelse. Disse gik hovedsagelig de egentlige Arbejdere til Haande ved Ombæring og Tilrettelægning af Raastoffet og de halv- eller helfærdige Varer og vare kun for en mindre Del beskæftigede med Etikettering o. l.

3) Arbetsstatistik II, Undersökning af Tobaksindustrien i Sverige, Stockholm 1899. — Arbetsstatistik I, Undersökning af Tobaksindustrien i Finland, Helsingfors 1908.

Provinserne, hvor Antallet af egentlige Cigararbejdere er forholdsvis mindst, at disse Vikkelmaskiner benyttes (jfr. nedenfor).

Beregningsarbejderne vare omtrent alle Kvinder (94 pCt.), af de egentlige Cigararbejdere var over Halvdelen Kvinder, i Hovedstaden endogsaa to Tredjedele, og blandt Efterarbejderne vare Sortererne hovedsagelig Mænd, medens Kassernes Etikettering udelukkende besørgedes af Kvinder.

Til Belysning af de egentlige Cigararbejders Beskæftigelse anføres følgende Tal:

	Af 100 egentlige Cigararbejdere vare			
	Cigar- magere	Cigarmager- lærlinge	Over- rullere	Vikkel- magere.
Hovedstaden	43	7	29	21
Provinserne	68	30	1	1

Ved Beregningen af disse Tal har man set bort fra de Fabrikker, der benyttede automatiske Vikkelmaskiner, idet Forholdet mellem Vikkelmagere og Overrullere her bliver et helt andet end for de øvrige Virksomheder. Saaledes beskæftigedes paa 2 Fabrikker med automatiske Vikkelmaskiner 110 Overrullere, medens der til Vikkelmaskinernes Betjening kun anvendtes 18 Arbejdere. Ser man bort fra de Fabrikker, der anvendte Vikkelmaskiner, fremstilledes Cigarerne i Provinserne uden synderlig Anvendelse af Arbejdsdeling mellem Vikkelmagere og Overrullere. Saa vel Vikkens Fremstilling som Paalægningen af Dæksbladet besørgedes i Almindelighed af samme Arbejder. Til Gengæld fandtes der her forholdsvis langt flere Lærlinge end i Hovedstaden, og disse ville gennemgaaende være beskæftigede med Fremstilling af billigere Cigarsorter. I Hovedstaden var kun Halvdelen af de egentlige Cigararbejdere Helarbejdere. Af de øvrige udgjorde Overrullerne den største Part; for hver 10 Vikkelmagere fandtes der 14 Overrullere. Dette Forhold er noget forskelligt fra det, man i Almindelighed forudsætter, idet en Overruller antages at kunne rulle omtrent lige saa mange Cigarer, som en Vikkelmager kan fremstille Vikler. Aarsagen hertil ligger imidlertid antagelig i, at Overrullerne for den allerstørste Del ere beskæftigede i deres Hjem (jfr. Tabel 17). Hjemmearbejdet er nemlig især for deres Ved-

kommende, for hvem Cigarrulningen kun er Bierhverv, ofte meget uregelmæssigt, og der kræves saaledes et større Antal Arbejdere, end hvis Overrulningen foregik paa Fabrikken.

Saavel Vikkelmagerne som Overrullerne vare næsten alle Kvinder (96 pCt.), af de voksne Cigarmagere var i Hovedstaden godt en Tredjedel og af Lærlingene henimod Halvdelen Kvinder; i Provinserne vare Cigarmagerne derimod næsten alle Mænd; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Af 100 Arbejdere vare Kvinder			
	Cigar- magere	Cigarmager- lærlinge	Vikkel- magere	Over- rullere
Hovedstaden	35	49	96	96
Provinserne	6	6	—	100

Med Hensyn til Anvendelsen af Arbejdsmaskiner indeholder nedenstaaende Oversigt Oplysning om Antallet af Spindeborde i Skraatobaksfabrikkerne:

	Antal Fabrikker, der tilvirkede Skraatobak	Heraf med Spindeborde, drevne ved		Antal Spindeborde, drevne ved	
		Haandkraft	mek. Kraft	Haandkraft	mek. Kraft
Hovedstaden	6	3	2	23	20
Provinserne	47	14	30	28	145
Hele Landet	53	17	32	51	165

Af Cigarfabrikkerne benyttede 10 almindelige Vikkelmaskiner (Wertheimermaskiner), medens 14 anvendte automatiske Vikkelmaskiner jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Antal Cigarfabrikker med			Antal Wertheimer- maskiner	Antal automatiske Vikkelmaskiner, drevne ved	
	Wertheimer- maskiner	automatiske maskiner, drevne ved	Vikkel- maskiner		Haand- kraft	mekanisk Kraft
Hovedstaden	4	4	1	36	21	1
Provinserne	6	1	8	11	1	22
Hele Landet	10	5	9	47	22	23

Værdien af Tobaksindustriens samlede Produktion er efter de foreliggende Oplysninger opgjort til 15,8 Mill. Kr.

I efterstaaende Tabel 18 findes saavel Produktionens Mængde som Værdi specificeret efter Hovedartikler, særskilt for Hovedstaden og Provinserne.

Tabel 18.

Produktion i Aaret 1905 af:	Hovedstaden		Provinserne		Hele Landet	
	Mængde	Salgsværdi	Mængde	Salgsværdi	Mængde	Salgsværdi
	Pd.	Kr.	Pd.	Kr.	Pd.	Kr.
Røgtobak	844000	543000	3,526000	2,302000	4,370000	2,845000
Skraatobak (herunder Kardusskraa)	440000	642000	2,008000	2,335000	2,448000	2,977000
Snustobak	87000	74000	45000	30000	132000	104000
Cigarer:	Mille		Mille		Mille	
Haand- og Formarbejde ..	114000	5,677000	67000	2,727000	181000	8,404000
Maskinarbejde	9600	346000	18000	525000	27600	871000
Tilsammen Cigarer ...	123600	6,023000	85000	3,252000	208600	9,275000
Cigarillos *)	11400	258000	9600	232000	21000	490000
Vikler til Salg	5700	98000	—	34000	—	132000
Tilsammen ...	—	7,638000	—	8,185000	—	15,823000

*) Herunder er henført 500 Mille Cigaretter.

Medens Salgsprisen for Røgtobak er ens i Hovedstaden og i Provinserne (ca. 65 Øre pr. Pd.), er Prisen for Cigarer ret forskellig. Saaledes var den gennemsnitlige Salgsværdi pr. Mille Cigarer for Haand- og Formarbejde 50 Kr. i Hovedstaden mod 41 Kr. i Provinserne, og for Maskinarbejde henholdsvis 36 og 29 Kr. De billige Sorter fremstilles saaledes navnlig i Provinsfabrikkerne, og her er der ogsaa tilvirket dobbelt saa mange Maskincigarer som i Hovedstaden. Ogsaa Gennemsnitsprisen for Skraatobak er betydelig lavere i Provinserne end i Hovedstaden (1,16 Kr. mod 1,46 Kr. pr. Pd.), men Aarsagen hertil er, at der navnlig i Provinserne tilvirktes en betydelig Mængde Kardusskraa, og Prisen for denne Vare er langt lavere end for spunden Skraatobak.

Den i ovenstaaende Tabel 18 angivne Produktion er dog ikke ganske fuldstændig. Der mangler, som ovenfor Side 73 nævnt, Oplysning for de ganske smaa Cigarfabrikker, og Landets Totalproduktion i Aaret 1905 maa saaledes sættes noget højere, til ca. 16,6 Mill. Kr.¹⁾

I «Dansk Industrieretning 1907» foreligger der for Aaret 1907

¹⁾ Produktionen anslaaes for de manglende Fabrikker til 16 à 18 Mill. Stkr. Cigarer til en Værdi af 7 à 800000 Kr.

en tilsvarende Opgørelse over Tobaksindustriens Produktion som den her meddelte for Aaret 1905, ligesom der sammesteds er anstillet en Beregning over Produktionen i 1897 paa Grundlag af de i Statistisk Tabelværk 5. Række, Litr. A Nr. 1 indeholdte Produktionsoplysninger. Sidestiller man Tallene for disse tre Tidspunkter, faas følgende Oversigt:

	1907	1905	1897
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Røgtobak	4,35	4,37	4,10
Skraatobak (herunder Kardusskraa)	2,48	2,45	2,80
Snustobak	0,10	0,13	0,06
	Mill. Stk.	Mill. Stk.	Mill. Stk.
Cigarer og Cigarillos	283	247	160
Cigaretter	1	0,5	10

Tallene vise en meget stærk Stigning for Fabrikationen af Cigarer og Cigarillos; navnlig i de sidste Par Aar har der fundet en meget betydelig Forøgelse Sted. Derimod har Fabrikationen af Røgtobak været aftagende i Forhold til Befolkningen, og af Skraatobak tilvirkedes der endogsaa absolut set mindre i 1907 end i 1897.

16. Salt- og Kokesværker.

Af Salt- og Kokesværker taltes i 1906 12 med 155 Arbejdere, og af disse har man modtaget Oplysning om Produktionen i 1905 fra 11 Virksomheder med et samlet Arbejdertal af 155 for hele Aaret som Gennemsnit. Der mangler saaledes i Sammenligning med Antallet i 1906 kun Oplysning om et ganske lille Saltværk. Af de 11 Virksomheder vare kun 3 rene Saltværker, de 8 fremstillede ogsaa Kokes.

Produktionen er for 1905 opgjort saaledes:

	Mængde	Salgsværdi
	Tdr.	Kr.
Salt	229000	1,017000
Cinders og Kokes	291400	510000

I 1897 er Produktionen i 10 Saltværker med 150 Arbejdere (af i alt 14 Virksomheder med 160 Arbejdere) opgjort til 39,3 Mill. Pd. Salt (omsat til Tdr.: ca. 196000) til en Salgsværdi af 897000 Kr. og 215000 Tdr. Kokes til i alt 361000 Kr.